
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Grau González, Alba; Bacardí, Montserrat, dir. Les traduccions de Balzac al català. 2020. (1203 Grau en Traducció i Interpretació)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/232826>

under the terms of the license

FACULTAT DE TRADUCCIÓ I D'INTERPRETACIÓ

GRAU DE TRADUCCIÓ I INTERPRETACIÓ

TREBALL DE FINAL DE GRAU

Curs 2019-2020

Les traduccions de Balzac al català

Alba Grau Gonzalez

1455767

TUTORA

Montserrat Bacardí

Barcelona, 4 de juny de 2020

**Universitat Autònoma
de Barcelona**

Dades del TFG

Títol: Les traduccions de Balzac al català

Las traducciones de Balzac al catalán

The translations of Balzac into Catalan

Autor/a: Alba Grau Gonzalez

Tutor: Montserrat Bacardí

Centre: Facultat de Traducció i d'Interpretació, Universitat Autònoma de Barcelona

Estudis: Grau de Traducció i Interpretació

Curs acadèmic: 2019-2020

Paraules clau

Honoré de Balzac, traducció al català, història de la traducció, traductors, editorials

Honoré de Balzac, traducción al catalán, historia de la traducción, traductores, editoriales

Honoré de Balzac, translation into Catalan, history of translation, translators, publishing houses

Resum del TFG

En aquest treball de final de grau presentem les traduccions al català de l'obra de l'escriptor francès Honoré de Balzac, com també els traductors i les editorials que les han fetes possible. Concretament, examinem els aspectes més rellevants de cada un dels traductors i de les editorials que se n'han encarregat i els situem en el context històric, atès que les diferents situacions polítiques i literàries que es vivien a Catalunya han condicionat les traduccions. També dediquem una part del treball a l'estudi dels paratextos, majoritàriament pròlegs, que hi ha a les obres traduïdes. Finalment, a partir de tota aquesta informació, fem una reflexió sobre la necessitat d'aprofundir més en la recerca sobre la gran influència que Balzac ha tingut en la cultura catalana i en altres aspectes que potser encara no s'han tractat prou.

En este trabajo de final de grado presentamos las traducciones al catalán de la obra del escritor francés Honoré de Balzac, como también los traductores y las editoriales que las

han hecho posible. Concretamente, examinamos los aspectos más relevantes de cada uno de los traductores y de las editoriales que se han encargado y los situamos en el contexto histórico, puesto que las diferentes situaciones políticas y literarias que se vivían en Cataluña han condicionado las traducciones. También dedicamos una parte del trabajo al estudio de los paratextos, mayoritariamente prólogos, que hay en las obras traducidas. Finalmente, a partir de toda esta información, hacemos una reflexión sobre la necesidad de profundizar más en la investigación sobre la gran influencia que Balzac ha tenido en la cultura catalana y en otros aspectos que quizás todavía no se han tratado suficientemente.

In this bachelor's thesis, we present the translations into Catalan of the French writer Honoré de Balzac's work, as well as the translators and the publishing houses that have made them possible. Specifically, we examine the most relevant aspects of each one of the translators and of the publishing houses responsible of these translations and we place them in the historical context, given that the various political and literary situations lived in Catalonia have conditioned the translations. We also devote a part of the thesis to study the paratexts, mostly prologues, in the translated books. Finally, based on all this information, we reflect on the need of delving more into the research about Balzac's great influence on the Catalan culture and other aspects that may have not been sufficiently addressed yet.

Avís legal

© Alba Grau Gonzalez, Barcelona, 2020. Tots els drets reservats.

Cap contingut d'aquest treball pot ser objecte de reproducció, comunicació pública, difusió i/o transformació, de forma parcial o total, sense el permís o l'autorització del seu autor/de la seva autora.

Aviso legal

© Alba Grau Gonzalez, Barcelona, 2020. Todos los derechos reservados.

Ningún contenido de este trabajo puede ser objeto de reproducción, comunicación pública, difusión y/o transformación, de forma parcial o total, sin el permiso o la autorización de su autor/a.

Legal notice

© Alba Grau Gonzalez, Barcelona, 2020. All rights reserved.

None of the content of this academic work may be reproduced, distributed, broadcasted and/or transformed, either in whole or in part, without the express permission or authorization of the author.

Índex

1. Introducció.....	1
1.1. Motivació.....	1
1.2. Objectius.....	1
1.3. Metodologia.....	2
1.4. Corpus.....	3
1.5. Estructura.....	4
1.6. Agraïments.....	4
2. Qui és Balzac?.....	5
2.1. Context històric.....	5
2.2. Biografia.....	6
2.3. Obra.....	7
2.4. Ideologia.....	8
3. Períodes de les traduccions.....	10
3.1. Els inicis del segle XX i l'avantguerra.....	10
3.2. La Guerra Civil.....	11
3.3. La dictadura franquista.....	12
3.4. El postfranquisme.....	13
3.5. El segle XXI.....	13
4. Editorials.....	15
4.1. Castells.....	15
4.2. Bonavia.....	15
4.3. Alpha.....	15
4.4. Llibreria Catalònia.....	16
4.5. Proa.....	16
4.6. Destino.....	17
4.7. Nova Terra.....	18
4.8. Laia.....	18
4.9. Edicions 62.....	19

4.10.	Edicions del Mall.....	19
4.11.	L'Avenç.....	20
4.12.	Quaderns Crema.....	20
4.13.	Técnicos Editoriales y Consultores.....	21
4.14.	Edicions de 1984.....	21
4.15.	Ensiola.....	22
4.16.	Riurau.....	22
4.17.	Quid Pro Quo.....	23
5.	Traductors.....	24
5.1.	Salvador Vilaregut.....	24
5.2.	Ramon Vinyes.....	24
5.3.	Alfons Maseras.....	25
5.4.	Domènec Guansé.....	26
5.5.	Agustí Esclasans.....	27
5.6.	Josep Navarro i Costabella.....	27
5.7.	Joan Valls i Royo.....	28
5.8.	Lluís Palazon.....	28
5.9.	Josep Palau i Fabre.....	29
5.10.	Maria Aurèlia Capmany.....	30
5.11.	Jaume Fuster.....	31
5.12.	Xavier Pericay.....	31
5.13.	Manel Pla.....	32
5.14.	Maria Rosa Vallribera.....	32
5.15.	Manel Ollé.....	33
5.16.	Jaume Costa.....	33
5.17.	Gabriele Woith.....	34
5.18.	Anna Casassas.....	34
5.19.	Josep Maria Muñoz.....	35
5.20.	Maria Bohigas.....	35
5.21.	Ferran Esteve.....	36
5.22.	Jordi Raventós.....	36
5.23.	Jaume Ortola i Font.....	37

5.24. Núria Petit.....	37
5.25. Marta Marfany Simó.....	37
5.26. Melcior Comes.....	38
 6. Paratextos.....	 39
6.1. L'obra balzaciana.....	39
6.1.1. <i>La Comèdia humana</i>	39
6.1.2. <i>Contes drolàtics</i>	40
6.2. Inspiracions i referències a <i>L'obra mestra inconneguda</i>	41
6.3. "Els funerals de Balzac"	41
 7. Conclusions.....	 43
 8. Bibliografia.....	 45
8.1. Corpus.....	45
8.2. Bibliografia consultada.....	47

1. Introducció

1.1. Motivació

Avui dia hi ha una gran quantitat d'estudis sobre la història de la traducció i, gràcies a professionals i estudiosos, també n'hi ha de relacionats amb la història de la traducció a Catalunya. És molt important que tots, especialment els escriptors i els traductors, siguin conscients del pes que han tingut determinades obres i autors arreu del món, però sobretot al seu país.

Malauradament, s'han investigat molt poc les traduccions que s'han fet al català de certs escriptors estrangers, i un d'aquests casos és el d'Honoré de Balzac. Balzac és considerat uns dels escriptors francesos més destacables del segle XIX, atès que va produir una basta obra centrada a representar la societat francesa de l'època. Són llibres que no només tenen l'objectiu d'entretenir amb les històries que narren, sinó també de descriure la realitat que envoltava l'escriptor.

La declaració de Melcior Comes a *Sarrasine i altres narracions* il·lustra a la perfecció el gran paper que Balzac ha tingut en la creació literària: «Geni. Trobarà sobretot això qui s'apropi a l'obra de Balzac. Un talent creador que té la mateixa força que els elements naturals: impetuositat de tempesta, efervescència de volcà, nervi de fera desbocada, però també la quietud del riu que corre assossegat entre terres grasses, la perfecció d'un crepuscle ataronjat i fastuós, la magnífica dolçor de les coses primàries» (Comes 2007: 7).

Per tant, és imprescindible que tothom descobreixi l'obra de Balzac i l'impacte que ha tingut a Catalunya i, per a fer-ho, pensem que és primordial que comencem pel principi: hem d'analitzar quins títols s'han publicat en català, qui ho ha fet i en quin moment.

1.2. Objectius

L'objectiu que ens va empènyer a iniciar aquest treball era investigar i examinar les traduccions catalanes que s'han fet de Balzac al llarg de la història. Tanmateix, per tal que sigui més fàcil entendre el perquè de tot, abans cal posar en context la seva vida i obra: la infància, els desamors, les ambicions que el movien, etc.

Així doncs, en aquesta anàlisi hi ha de constar una diferenciació dels períodes en què s'ha traduït Balzac al català, qui ha encarregat aquestes traduccions i els traductors que ho han fet possible.

Finalment, aquest treball també és un pretext per a commemorar Honoré de Balzac i la seva obra. Així mateix, tenim l'esperança que un estudi com aquest serveixi per a il·lustrar la transcendència que ha tingut en el territori català i, consegüentment, despertí l'interès d'alguns.

1.3. Metodologia

La metodologia que hem seguit per a redactar aquest treball ha estat bastant complexa. En primer lloc, vam investigar els títols de Balzac que s'han traduït al català en bases de dades com el CCUC (Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya) i la base de dades de llibres editats a l'Estat espanyol.

Un cop vam tenir la llista completa de les traduccions, inclosos els anys d'edició i els traductors que se'n van encarregar, vam establir els diferents punts en què podria centrar-se el treball, que comentarem més endavant. A causa de la gran quantitat de traductors i editorials, vam seguir un únic criteri per a ordenar-los: a partir de la data de naixement i de fundació, respectivament.

Segurament, el punt més diferent de tots és el de «Paratextos», perquè per a fer-lo, vam haver de consultar cadascun dels llibres de la llista i verificar si contenen comentaris del traductor, pròlegs o epílegs. Després d'extreure'n la informació més rellevant, la vam sintetitzar i explicar. En un principi, la intenció era destacar tot el que feia referència a la traducció, però malauradament cap d'aquests paratextos en parlava, així que el resultat és una recapitulació dels textos, la majoria dels quals descriuen l'obra de Balzac.

En la nostra opinió, l'organització i la comunicació entre el tutor i l'alumne en un treball d'investigació com aquest són primordials. Gràcies al fet que la meva tutora i jo anàvem consensuant el contingut dels apartats i establíem una sèrie de terminis, hem pogut fer la recerca i la redacció dels punts a un ritme adequat, la qual cosa ha garantit que el resultat pugui respondre a les exigències inicials.

Així doncs, vam establir els apartats a partir de l'anàlisi que havíem fet de la llista de traduccions i els vam desenvolupar durant un període de temps determinat. Finalment, els comentàvem i, si calia, hi fèiem les modificacions pertinents.

1.4. Corpus

La llista següent recull totes les obres d'Honoré de Balzac que s'han traduït al català, juntament amb els traductors que s'han encarregat de traslladar-les i l'any en què ho han fet:

- Agustí Esclasans, *La pau de casa* (1924)
- Alfons Maseras, *El lliri de la vall* (1929)
- Domènec Guansé, *El coronel Chabert* (1929)
- Salvador Vilaregut, *La Quimeta maca* (1929)
- Josep Navarro i Costabella, *Éugenie Grandet* (1931)
- Ramon Vinyes, *La pell de xagrí* (1933)
- Lluís Palazon, *El rector de Tours* (1934)
- Maria Aurèlia Capmany, *L'última encarnació de Vautrin* (1972)
- Jaume Fuster, *Les il·lusions perdudes* (1982)
- Joan Valls i Royo, *La dona de trenta anys* (1984)
- Josep Palau i Fabre, *L'obra mestra inconeguda* (1986)
- Xavier Pericay i Manel Pla, *Melmoth reconciliat* (1990)
- Maria Rosa Vallribera, *El pare Goriot* (1992)
- Manel Ollé, *L'obra mestra desconeguda* (1997)
- Jaume Costa i Gabriele Woith, *La vendetta* (1998)
- Anna Casassas, *La dona de trenta anys* (1999)
- Jaume Costa i Gabriele Woith, *La casa del gat que pilota* (2001)
- Maria Bohigas, *El vell Goriot* (2001)
- Ferran Esteve, *Ferragus* (2003)
- Anna Casassas, *El cosí Pons* (2003)
- Melcior Comes, *Sarrasine i altres narracions* (2007)
- Jaume Costa, *Sarrasine* (2007)
- Maria Bohigas, *Il·lusions perdudes* (2008)
- Jordi Raventós, *La noia dels ulls d'or* (2009)
- Melcior Comes, *Un assumpte tenebrós* (2010)
- Jaume Font i Ortolà, *Contes drolàtics* (2010)
- Núria Petit, *Esplendors i misèries de les cortesanes* (2010)
- Josep Maria Muñoz, *El coronel Chabert* (2012)
- Anna Casassas, *La incapacitació* (2012)
- Melcior Comes, *La recerca de l'Absolut: estudis filosòfics* (2012)
- Anna Casassas, *El gabinet dels antics* (2013)

- Anna Casassas, *La dona abandonada i La falsa amant* (2015)
- Josep Maria Muñoz, *L'hostal vermell* (2015)
- Marta Marfany Simó, *Gobseck: l'usurer* (2019)

1.5. Estructura

El contingut del treball està distribuït en cinc punts ben diferenciats. S'inicia amb l'apartat «Qui és Balzac?», en què s'explica el context històric, la vida de Balzac, l'obra i la ideologia política i filosòfica.

Tot seguit, hi ha un apartat dedicat als períodes de les traduccions, que exposa les diferents etapes que es distingeixen en examinar la llista de traduccions al català. També es fa referència a la situació que vivia la llengua i la literatura catalanes en cada un d'aquests períodes.

Els dos apartats següents presenten una explicació de les editorials que han publicat traduccions de Balzac al català i dels vint-i-sis traductors que les han empreses. El cinquè punt és l'anàlisi dels paratextos, organitzada segons el contingut: l'obra balzaciana, les inspiracions i les referències i l'escrit de Victor Hugo a propòsit de la mort de Balzac.

Finalment, també s'hi inclou un apartat de conclusions, en què hi ha una breu reflexió feta després d'analitzar tota la informació exposada al llarg del treball, així com la bibliografia, en què consten la referència completa bibliogràfica de cada una de les traduccions de Balzac al català i totes les fonts de documentació de les quals ens hem servit.

1.6. Agraïments

En primer lloc, ens agradaria agrair a la professora Montserrat Bacardí la gran ajuda que ens ha ofert al llarg d'aquests mesos i la confiança que ha dipositat sempre en la nostra feina.

A la família, que ha estat al nostre costat en tot moment i no ens ha deixat rendir-nos quan les coses es posaven difícils.

A les amigues, sense les quals els anys d'universitat no haurien tingut sentit i gràcies a les quals ens emportem uns records i uns moments inoblidables.

2. Qui és Balzac?

2.1. Context històric

Honoré de Balzac va viure entre el 1799 i el 1850. Va néixer pocs anys després de la Revolució Francesa, que va tenir lloc l'any 1789, i va morir just abans que comencés el Segon Imperi el 1852. Aquest període de cinquanta-un anys va estar marcat per dues revolucions polítiques i socials a França, país que, durant tot el segle XIX, va tenir una gran influència política i cultural sobre la resta d'Europa. Aquestes dues revolucions són les anomenades Revolució de 1830 i Revolució de 1848. Tanmateix, hi ha una sèrie de fets i esdeveniments que tenen una gran relació amb aquestes dues revolucions i és important tenir-los en compte.

Balzac va néixer durant la Primera República Francesa, període en què es van instaurar la sobirania nacional i la separació dels poders executiu, legislatiu i judicial. Aquesta república havia començat amb el destronament del rei Lluís XVI l'any 1789 i va acabar el 1804, quan Napoleó es va autoproclamar emperador de França.

Napoleó va promoure els ideals del moviment liberal francès, va expandir el territori per tota Europa, va reorganitzar el sistema judicial, va promulgar un nou codi civil, etc. No obstant això, va ser derrotat i desterrat el 1814 a l'illa d'Elba, i es va restaurar la monarquia borbònica a França. El 1815 va tornar de l'exili i va ser derrotat finalment a la batalla de Waterloo; va ser desterrat de nou, aquesta vegada a l'illa de Santa Elena, on va morir el 1821.

Es va restaurar la monarquia borbònica altra vegada, amb Lluís XVIII com a rei, i el va seguir Carles X el 1824, que va ser destronat en la Revolució del 1830, atès que la monarquia no havia aconseguit posar fi als ideals d'igualtat i llibertat. Aquesta revolució va portar a la instauració de la monarquia liberal de Lluís Felip I, que va ser expulsat per la Revolució del 1848.

Gràcies a aquesta tercera revolució, va començar la Segona República, que només va durar quatre anys, fins que el nebot de Napoleó, Lluís Napoleó Bonaparte, va ser elegit president. Poc després que Balzac morís el 1852, Lluís Napoleó va fer un cop d'estat i es va proclamar emperador del Segon Imperi, període caracteritzat per un règim autoritari i dictatorial, que va acabar el 1870.

2.2. Biografia

Honoré de Balzac nasqué el 20 de maig de 1799 a la ciutat de Tours i morí el 18 d'agost de 1850 a París. És considerat un dels novel·listes francesos més importants i un dels màxims exponents de la novel·la realista.

Al llarg de la infantesa, estudià a múltiples escoles a París i a Tours: quan tenia vuit anys, els pares l'internaren al col·legi de Vendôme, una de les escoles més sofisticades de França. Fou mentre estudiava en aquest col·legi que descobrí meravellat el món de la literatura; devorava llibres religiosos, històrics, filosòfics, de ciències naturals, etc. Així i tot, sempre fou un nen amb un comportament conflictiu, així que el canviaren d'escola en diverses ocasions, la majoria de les quals fou internat.

Quan era adolescent, Balzac no era feliç, no se sentia estimat per la família i es trobava molt sol. Tampoc no hi ajudà el fet que la seva mare tingués aventures amb altres homes i ell ho sabés, fet que el preocupà greument. A causa d'aquest sentiment de tristesa i angouxa, arribà al punt en què s'intentà suïcidar diverses vegades.

Finalment, quan tingué divuit anys, començà la carrera de dret amb l'objectiu de poder mantenir la família. Acabà els estudis universitaris l'any 1819 i començà a treballar com a soci d'un notari. No obstant això, aquell mateix any s'adonà que no volia ser advocat, ni funcionari, ni es volia dedicar a cap professió burgesa. El que realment volia era ser un escriptor reconegut.

Així doncs, emprengué una aventura literària amb l'ajuda econòmica de la família, la qual no es mostrà gaire d'acord amb el projecte, però decidí donar-li una oportunitat. Després de dos fracassos literaris, amb *Cromwell* i *Sténie ou les erreurs philosophiques*, la família li comunicà que havia de tornar a casa i abandonar la carrera d'escriptor. Fou en aquest moment que Balzac conegué Auguste, que tenia contacte amb un editor que publicaria les seves obres i s'introduí en el món de la novel·la de fulletó. Per tant, a Balzac no li calgué renunciar a la literatura.

L'escriptor sempre visqué de la seva passió, així com del gran nombre de préstecs que li feren amics i familiars, però també tenia una visió empresarial: fundà dues impremtes, les quals feren fallida. Fins i tot decidí fer-se propietari del diari *La Chronique de Paris*, on publicà regularment els seus textos i, a més, l'ajudà a introduir-se en el món de la política: volia ser diputat o ministre de França. Malgrat les grans expectatives, el diari no acabà de funcionar, així que Balzac visqué únicament de l'escriptura, a la qual es dedicà en cos i ànima fins a la mort.

Pel que fa a la vida amorosa, fins als vint-i-dos anys no començà a tenir relacions amb dones. La primera gran relació coneguda és la llarga amistat i, al mateix temps, aventura, amb Laure de Berny, de quaranta-cinc anys. Aquesta relació durà deu anys, fins que ella morí el 1833, mentre Balzac es trobava de viatge a Itàlia, fet que mai no es perdonà.

Després, conegué altres dones, com la duquessa d'Abrantès, esposa de Jean-Andoche Junot, general de Napoleó, i Zulma Carraud, amb qui mantingué una amistat fins al final de la vida. En més d'una ocasió, mantingué correspondència amb admiradores de la noblesa: la marquesa de Castries, també més gran que ell, n'era una. Tingueren una relació intel·lectual, platònica per a l'escriptor, que se n'enamorà perdudament, però ella el rebutjà.

Així i tot, el que Balzac realment buscava no era una aventura, sinó una esposa rica que l'ajudés a desfer-se de tots els deutes que tenia. Volia una vida estable, sobretot quan emprengué el projecte de *La Comèdia Humana*, l'any 1830. Per tant, després del fracàs amb la marquesa de Castries, decidí buscar una altra dona, i aparegué Evelina Von Hanska, una aristòcrata polonesa casada amb un gran noble. També es conegueren gràcies a una carta que ella havia enviat a Balzac, en què li expressava l'admiració per les obres que ell havia escrit i, malgrat que estaven enamorats l'un de l'altre i que mantingueren una estreta relació durant molts anys, es deixaren portar per la passió molt poques vegades. Potser per aquest motiu Balzac estigué en contacte amb altres dones, com la comtessa Guidoboni-Visconti, també casada, amb qui s'especula que tingué un fill.

El 1842 Balzac decidí convertir la relació amorosa amb Hanska, cada vegada més freda i formal, en matrimoni. Com que ella encara era casada, acceptà casar-se amb Balzac quan el seu marit morís. L'enterraren el 1843, però Hanska i Balzac no contragueren matrimoni fins al 1850, quan l'escriptor patia de gangrena. Balzac morí cinc mesos després i fou enterrat al cementiri de Père-Lachaise. En aquesta cerimònia Victor Hugo pronuncià l'elogi fúnebre "La mort de Balzac".

2.3. Obra

Als inicis de la carrera, a Balzac li costà consolidar-se com a escriptor. Entre les primeres obres, hi trobem la novel·la històrica *Les Chouans*, inspirada en l'escriptor escocès Walter Scott, i en la qual va introduir dues temàtiques que esdevindrien molt freqüents al llarg de la seva producció literària: la vida privada i la crítica contra el

liberalisme. També va escriure obres com *Physiologie du mariage*, un estudi analític del matrimoni, i novel·les que componien la col·lecció anomenada *Scènes de la vie privée*.

No va ser fins al 1834, amb la publicació d'*El pare Goriot*, que decidí incloure personatges d'altres obres dins d'una mateixa novel·la; en aquest cas, algun personatge de *La pell de xagrí*. D'aquesta manera, tots els personatges formarien part d'un mateix univers. Aquest univers fou batejat com *La Comèdia humana*, i la dividí en tres blocs: els estudis de costums, els estudis filosòfics i els estudis analítics. *El lliri de la vall* i *Il·lusions perdudes* foren les obres que, entre el 1835 i el 1843, acabaren de consagrar Balzac com a mestre del realisme.

Amb *La Comèdia humana*, mostrà la realitat de la societat francesa de la Revolució del 1789, les revolucions del 1830 i el 1848, així com de la monarquia. En aquest fresc històric, també hi mostrà, a través de més de dos mil personatges, una societat corrompuda pels diners, les passions i l'ambició.

A partir del final dels anys quaranta, la producció literària de l'escriptor fou cada vegada menys freqüent, atès que ocupà la major part del temps amb l'intent de seduir Hanska, tal com hem comentat, i el 1850 l'escriptor morí. Gràcies a la vídua, moltes de les obres de Balzac van ser publicades pòstumament.

Actualment, la novel·la balzaciana no ha perdut vigència i se'n destaca la importància de la descripció, l'anàlisi, una profunda documentació i una narració lògica i completa; a més, és considerada el punt de referència de la novel·la realista.

2.4. Ideologia

Pel que fa a la ideologia, Honoré de Balzac veia la política com una eina per a satisfer els seus desitjos i, si volia convertir-se en un escriptor reconegut, havia de fer-se noble i ric, una idea que li havia imposat la mare des que era petit. Per aquest motiu, més d'una vegada, va intentar seduir dones riques per tal de casar-s'hi.

Al llarg de la seva vida, va expressar idees polítiques molt contradictòries i hi ha dues teories que les argumenten. Una afirma que la vida de l'escriptor es divideix en dos períodes: l'època anterior al 1830, en què era partidari del liberalisme, i la posterior al 1830, quan va evolucionar cap a idees monàrquiques i properes a l'absolutisme. Els estudiosos defensors d'aquesta teoria expliquen que aquesta evolució va ser causada per la relació que Balzac va tenir amb la marquesa de Castries, que tenia grans contactes en el món de la política, els quals ajudaren Balzac a arribar a l'alta societat francesa.

D'altra banda, la segona teoria argumenta que Balzac no va viure cap evolució, sinó un desdoblament. És a dir, hi havia dos Balzacs: el Balzac «públic» i el Balzac «privat». Mentre que el primer expressava idees liberals i defensava la revolució i l'imperi napoleònic, el segon era defensor de l'absolutisme i la monarquia borbònica i es mostrava contrari al règim liberal de Lluís Felip I. Aquest Balzac privat era conservador en la política i liberal en l'economia.

Així doncs, Honoré de Balzac es movia pels interessos i sempre va buscar poder, fama i diners; això és el que el va portar a defensar certes idees en determinats moments de la vida.

3. Períodes de les traduccions

Tenint en compte les traduccions que s'han fet de Balzac al català al llarg dels anys, podem classificar-les en cinc períodes: les traduccions publicades a inicis del segle XX i durant l'avantguerra, les publicades durant la Guerra Civil, les de la dictadura franquista, les del postfranquisme i, per últim, les publicades al llarg del segle XXI.

3.1. Els inicis del segle XX i l'avantguerra

Durant els inicis del segle XX i durant el període d'avantguerra, hi va haver dos corrents literaris crucials per a la traducció catalana: el modernisme, que va començar pels volts del 1890 i va acabar cap al 1910, i el noucentisme, que va néixer amb la fi del modernisme i va acabar de morir amb l'inici de la dictadura franquista l'any 1939.

El modernisme és en part hereu de Valentí Almirall, que defensava que el catalanisme era una via de progrés, però no es va originar fins més tard, amb l'Exposició Universal del 1888 i després que la revista *L'Avenç* iniciés una campanya per a la reforma ortogràfica del català.

Aquest corrent va ser revolucionari: es van començar a acceptar ideologies fins aleshores rebutjades, com ara l'anarquisme, es van intentar implementar els ideals de la Renaixença i es van establir criteris de llengua.

La traducció al català va ser una de les eines més importants en la normalització de la llengua. Així mateix, malgrat que hi havia la intenció de traduir a partir dels textos originals, encara era molt habitual traduir obres a partir d'altres traduccions, és a dir, es feien moltes traduccions indirectes, normalment del francès, perquè algunes llengües eren massa llunyanes i exòtiques.

D'altra banda, el noucentisme és el corrent amb el qual, gràcies a la fundació d'institucions com la Mancomunitat de Catalunya i la Generalitat, la creació d'escoles i biblioteques i la reforma ortogràfica de Pompeu Fabra per a l'Institut d'Estudis Catalans el 1913, es va consolidar la llengua. A més de la consolidació, també se'n va buscar la depuració per mitjà de la traducció dels clàssics grecs i llatins. Per consegüent, la publicació d'obres literàries, una bona part de les quals eren traduccions, va augmentar enormement durant aquesta època.

La traducció durant el noucentisme va ser de gran ajuda per a establir un nou model de llengua literària, però també va contribuir a apropar encara més el poble a la cultura universal i a enfortir la identitat lingüística i cultural catalana.

Així mateix, és destacable el fet que, en la majoria dels casos, tots aquells que traduïen no eren traductors, sinó escriptors, com ara Josep Carner, de qui destaca una gran producció traductològica, i altres autors reconeguts com Agustí Esclasans, Marià Manent, Carles Riba, Josep Maria de Sagarra, etc. Per tant, el paper de l'escriptor com a traductor va ser imprescindible durant aquest període (Bacardí 2000).

3.2. La Guerra Civil

La Guerra Civil espanyola (1936-1939) significa tres llargs anys de tensió, violència i mort, que acabaren amb la proclamació de la dictadura de Francisco Franco.

A causa del greu conflicte social causat per la insurrecció militar del 1936, la Generalitat de Catalunya decretà que es paralitzessin les impressions, edicions i distribucions de tot el que s'havia de publicar. En conseqüència, no s'acabaren d'imprimir moltes obres, algunes de les quals no sortiren a llum fins a la fi de la guerra l'any 1939, i hagueren de circular de manera clandestina per haver estat escrites en català, mentre que algunes altres pogueren ser impreses i distribuïdes el 1937.

És destacable el nombre d'iniciatives que hi hagué des del principi de la guerra, les quals fomentaren l'enviament de llibres als combatents que es trobaven al front d'Aragó: es crearen Biblioteques de guerra per tal d'ajudar aquells que batallaven a distreure's quan no combatien i a evitar que es lliuressin a distraccions menys edificants.

Així mateix, hi hagué altres iniciatives, com la creació de dues organitzacions corporatives: el Grup Sindical d'Escriptors Catalans, de caràcter anarquista, i l'Associació d'Escriptors Catalans, en la qual s'agruparen la majoria d'intel·lectuals, entre els quals hi havia Joan Oliver, Mercè Rodoreda, Carles Riba i Josep Maria de Sagarra, entre altres.

D'altra banda, en relació amb la publicació d'obres durant la Guerra Civil, l'any en què hi va haver més moviment va ser el 1937, gràcies a les ajudes de la Generalitat. Després, a causa de les successives derrotes bèl·liques i la manca de material per a la impressió, la difusió de llibres disminuí enormement (Crexell 1990).

3.3. La dictadura franquista

Des dels inicis, la dictadura franquista (1936-1975) es va mostrar repressiva i va aplicar una doble censura: la ideològica i la idiomàtica.

Amb la censura ideològica, es van prohibir la defensa de determinades idees, com el marxisme o la llibertat religiosa, i la publicació d'obres on apareguessin idees «immorals» o contràries a la historiografia nacionalista.

D'altra banda, la censura idiomàtica estava relacionada amb les llengües «regionals», com el català, el gallec o el basc, que van ser prohibides, atès que el castellà era el pilar ideològic de la dictadura i s'identificava amb el bàndol guanyador de la guerra. D'aquesta manera, durant vint-i-dos anys, del 1939 al 1962, va estar pràcticament prohibida la impressió d'obres traduïdes al català. No obstant això, alguns factors van contribuir a derogar la prohibició dels llibres en llengua catalana.

Per tant, podem distingir cinc períodes en la censura d'obres en català. El primer (1939-1945) es caracteritza per l'eliminació gairebé total d'aquestes obres. Els únics llibres que es van permetre publicar en llengua catalana són llibres religiosos i alguna traducció clàssica.

En el segon període (1946-1951), gràcies al triomf dels aliats en la Segona Guerra Mundial i al lleuger distanciament de Franco respecte al falangisme, es va començar a acceptar i a tolerar la publicació d'algunes obres, especialment les poètiques.

Així mateix, en el tercer (1952-1962), tot i que encara es mantenien les restriccions, la producció literària va augmentar enormement. Tanmateix, encara se'n prohibia la traducció.

El quart període (1962-1966), Manuel Fraga, en qualitat de ministre d'Informació i Turisme, va deixar de fer efectiva la prohibició de les traduccions al català. Per tant, hi va començar a haver una certa liberalització i es va produir un *boom* de traduccions: se'n van editar més de mil, que representaven un 38% del total d'obres publicades.

Finalment, l'últim període (1966-1976) destaca per l'abolició de la censura obligatòria i per la implementació de la «consulta voluntària», la qual va afectar greument la publicació d'obres en català: les editorials més liberals estaven obligades a passar les obres per aquesta consulta voluntària i, de totes, se'n podia retirar del mercat els llibres impresos, amb la consegüent pèrdua econòmica. A partir de l'any 1967, a causa de la greu situació financera, la traducció es va reduir enormement, fins al punt que, el 1973, de tots els llibres publicats en català, només un 9% eren traduccions (Vallverdú 2013).

3.4. El postfranquisme

El postfranquisme s'inicià amb la mort de Francisco Franco el 1975 i la proclamació de Joan Carles com a rei d'Espanya. Aquest període destaca per la transició cap a la democràcia de l'Estat espanyol, la redacció de la Constitució del 1978 i la declaració de l'Estat de les autonomies, que reconeixia la divisió d'Espanya en comunitats autònomes.

Ja des del principi, el 1976, la producció literària en català començà a expandir-se, fins al punt que l'any 1977 s'arribaren a publicar més de mil llibres, un 16,5% dels quals eren traduccions. A la dècada dels anys vuitanta, la publicació de traduccions augmentà exponencialment i el 1985 es publicaren gairebé 3500 obres en català.

No obstant això, als anys noranta, les traduccions d'alguns gèneres literaris, com ara teatre i poesia, es publicaven de manera esporàdica; mentre que altres gèneres, com la novel·la i especialment els best-sellers, representaven la major part d'obres traduïdes. Així mateix, les traduccions dels clàssics ja no eren considerades tan necessàries com anteriorment, si bé que encara eren presents.

D'altra banda, la traducció va esdevenir una professió i ja no l'acostumaven a practicar els escriptors. En la dècada dels noranta, la traducció ja era un ofici. A més, es van crear associacions d'escriptors i de traductors, com l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana i el PEN Català; la Institució de les Lletres Catalanes va començar a donar ajudes a traductors i a editorials, i es van començar a impartir estudis superiors de traducció a universitats catalanes (a la Universitat Autònoma de Barcelona, la Universitat Pompeu Fabra, la Universitat de Vic i la Universitat Jaume I) (Bacardí 2000).

3.5. El segle XXI

El segle XXI és el segle de la traducció catalana al món. Els autors més traduïts són Albert Sánchez Piñol, Jaume Cabré, Mercè Rodoreda i Quim Monzó, i la major part d'aquestes traduccions de narrativa es fan al castellà, seguit del francès i de l'alemany. Dins de la traducció literària, hi trobem la literatura infantil i juvenil, amb una gran repercussió. Així mateix, les editorials que més publiquen a Catalunya són Proa, Edicions 62 i Edicions de 1984, fundades al segle XX.

Pel que fa a les traduccions al català, hi ha hagut un gran creixement des del postfranquisme. L'any 2017 es van arribar a publicar 159 obres, 104 de les quals eren literàries, i eren de 42 editorials diferents. Totes aquestes obres havien estat escrites en

divuit llengües diferents i es van haver de contractar 113 professionals perquè les traduïssin. Aquest fet evidencia el grau d'internacionalització actual del mercat literari català (Bacardí 2000).

4. Editorials

4.1. Castells

L'editorial Castells va néixer a Valls al principi del segle XX i la va crear Indaleci Castells; escriptor, periodista i polític català. Va estar en funcionament des de mitjan anys deu fins a l'inici de la Guerra Civil, el 1936.

La major part d'obres que va publicar són novel·les estrangeres, recollides en la col·lecció «La Novel·la Estrangera», dins la qual hi havia títols com *El dux i la dogaressa* de l'escriptor italià Marino Faliero, del segle XIV, o *Una mosseta rossa* del portuguès Eça de Queiroz i *La pau de casa*, de Balzac, totes dues del segle XIX.

4.2. Bonavia

Bonavia va estar activa durant la primera meitat del segle XX, del 1906 al 1936, i porta aquest nom en honor al fundador, Salvador Bonavia, gran comediògraf de l'època.

Va editar diversos gèneres, però en destaca la col·lecció setmanal «La Escena Catalana», en la qual es van compilar més de vuit-cents números; una quarantena d'obres teatrals franceses: tant teatre de boulevard com comèdia burgesa de l'escriptor Honoré de Balzac, de qui va publicar *La Quimeta maca*.

4.3. Alpha

L'editorial Alpha, que encara es troba en funcionament, va ser creada pel polític i escriptor Francesc Cambó el 1926 i està lligada a la Fundació Bernat Metge, nascuda el 1922 amb l'objectiu d'estudiar i difondre els clàssics grecs i llatins a Catalunya.

L'editorial va engegar dues altres grans col·leccions: «Fundació Bíblica Catalana» i «Monumenta Cataloniae», la primera dedicada a la publicació de textos sagrats i la segona a l'art a Catalunya al llarg de la història.

Malgrat que Francesc Cambó va donar suport al bàndol franquista durant la Guerra Civil, Alpha no es va salvar de les dures mesures de la censura i fins al 1946 només se li va permetre editar dues obres. Actualment, però, la Fundació Bernat Metge ja ha publicat quatre-centes cinquanta obres.

El 1953 va impulsar una nova col·lecció, «Clàssics de Tots els Temps», de la qual forma part *La incapacitació* de Balzac. Aquesta col·lecció se centra en obres clàssiques d'autors moderns, com Petrarca.

4.4. Llibreria Catalònia

Es tracta d'una llibreria i editorial de Barcelona fundada el 1924 per Antoni López-Llausàs, després que decidís no continuar amb la llibreria familiar, la Llibreria Espanyola.

La producció i publicació d'obres de Llibreria Catalònia va créixer exponencialment durant la Segona República. Amb l'inici de la dictadura franquista, la llibreria va haver de canviar el nom i va passar a anomenar-se Casa del Libro; fins al 1976, que va poder recuperar el nom original. Va tancar l'any 2013.

L'editorial va crear les col·leccions «Biblioteca Catalònia», gràcies a la qual va publicar prosa d'autors catalans com Josep Maria de Sagarra; «Quaderns Blaus», un dels grans èxits, en la qual s'apleguen biografies de figures catalanes il·lustres; i «Biblioteca Univers», amb la qual va difondre la literatura catalana i estrangera dels segles XVIII i XIX.

En aquesta última col·lecció, «Biblioteca Univers», dirigida per Carles Soldevila, és on van aparèixer *El coronel Chabert* i *El Rector de Tours*, d'Honoré de Balzac, el 1929 i el 1934, respectivament.

4.5. Proa

Proa és una editorial fundada el 1928 a Badalona per Marcel·lí Antich i Camprubí, mestre d'escola, i Josep Queralt i Clapés, administrador de finques. El reconegut escriptor Joan Puig i Ferrer hi va participar com a director literari des del principi.

Es tracta d'una editorial nascuda abans de la guerra i avui dia encara es troba en plena activitat. Després del triomf del franquisme a la Guerra Civil, va continuar en funcionament a l'exili, i es va recuperar el 1965 amb el patrocini del mecenes Joan-Baptista Cendrós i sota la direcció del poeta Joan Oliver.

El 1928, el mateix any en què va ser fundada, va crear la primera col·lecció, i també la de més renom: «Biblioteca A Tot Vent», de narrativa catalana i universal clàssica i contemporània. Ha creat altres col·leccions, com «Els Llibres de l'Óssa Menor»,

«Biblioteca el Camí» o «La Mirada», però cap no ha estat tan rellevant com «Biblioteca A Tot Vent», que avui dia ja ha publicat més de cinc-cents números.

En aquesta col·lecció, hi han participat autors com Cèsar-August Jordana amb *Una mena d'amor* o Honoré de Balzac amb *El lliri de la vall* (1929), *Eugénie Grandet* (1931), *La pell de xagrí* (1933), *El vell Goriot* (2001) i *Il·lusions perdudes* (2008). Així doncs, cal remarcar que, del total de les quatre obres que Proa ha publicat de Balzac, dues van ser editades durant l'avantguerra i dues més als anys dos mil.

4.6. Destino

Destino va ser creada el 1939 a Barcelona, a l'inici de la dictadura franquista, per Ignasi Agustí, Joan Teixidor i Josep Vergés, i avui dia encara publica.

Pertany a la mateixa casa que la revista *Destino*, que es va editar entre el 1937 i el 1980 i va ser molt influent durant la postguerra. Aquesta revista va ser creada amb l'objectiu de controlar la premsa, establir la ideologia falangista i combatre el catalanisme i el separatisme a tot l'Estat.

L'editorial publica títols de l'àmbit literari, d'autors com Josep Pla. Al final dels anys quaranta va començar a editar prosa en català i castellà.

Actualment, encara se centra en la producció d'obres originals i estrangeres, especialment de literatura contemporània i clàssics del segle xx, i ha traduït autors com Jane Austen o George Orwell.

Ha impulsat nombroses col·leccions i algunes de les més destacades són «Áncora», de la qual forma part *Esplendors i misèries de les cortesanes* de Balzac, i «Delfín» i «Ulisses», de narrativa en català i castellà.

No només publica literatura, sinó també títols de diferents gèneres, i compta amb altres col·leccions rellevants, com «La Espiga», d'obres religioses; «Orbe», de temàtica científica, o «Ser o no Ser», de caràcter biogràfic.

Ha creat diversos premis: el Nadal de novel·la, amb la finalitat de fomentar la lectura en castellà a Catalunya; l'Ápel·les Mestres, de literatura infantil il·lustrada, i el premi de novel·la Francisco Casavella.

Actualment, Destino pertany al Grupo Planeta, que n'ha anat adquirint les accions de manera progressiva i que ha contribuït al creixement de l'editorial, atès que ha arribat a compilar més de mil obres només amb les col·leccions «Áncora» i «Delfín».

4.7. Nova Terra

L'editorial va ser fundada el 1958 pel servei de publicacions de la Joventut Obrera Cristiana (JOC) i compta amb membres com Josep Espinàs o Miquel Juncadella. Va deixar d'estar activa el 1978. L'objectiu de la JOC era servir la fe dels obrers i contribuir en el moviment de la comunitat obrera.

Va arribar a editar set-cents cinquanta títols originals i traduïts al castellà i al català, de tres temàtiques ben diferenciades. La primera, referent al sindicalisme, a la política, a l'economia, etc., queda recollida a la col·lecció «Síntesi». La segona és religiosa i la tercera tracta d'aspectes com la pedagogia, l'educació o la família.

Va engegar altres col·leccions, com ara «Actituds», que conté testimoniatges, biografies i novel·les, o «J.M.», dirigida per Maria Aurèlia Capmany, en la qual s'inclouen novel·les d'autors com Joanot Martorell o Manuel de Pedrolo. *L'última encarnació de Vautrin* de Balzac és en aquesta última col·lecció.

4.8. Laia

Laia va ser creada l'any 1972 per, entre altres, Alfons Carles Comín i Josep Verdura, antics directors de l'editorial Estela. Per tant, és considerada la continuació d'Estela, que havia estat fundada el 1958 i que va ser clausurada pel franquisme el 1971 per promoure una ideologia d'esquerres.

Laia destaca per haver resistit el franquisme i la transició democràtica. El 1980 va créixer enormement i va arribar a produir tantes obres que pràcticament va assolir el ritme d'Edicions 62. Malauradament, per problemes econòmics, va haver de tancar el 1989.

Va editar tota mena de gèneres en català: principalment, narrativa, compilada en col·leccions com «Les Eines» o «El Nus», d'autors com Joaquim Carbó, Mark Twain o Antoine de Saint-Exupéry; obres filosòfiques de tots els temps, a «Textos Filosòfics», i assaig, pedagogia, cuina, etc.

De Balzac, Laia va publicar-ne una novel·la: *La dona de trenta anys*, a les col·leccions «El Mirall» i «El Temps».

4.9. Edicions 62

Edicions 62 va néixer, tal com el mateix nom indica, l'any 1962, de la mà de l'historiador Max Cahner i de l'editor Ramon Bastardes. El seu objectiu era donar a conèixer la cultura universal en català. Així, les traduccions tant de clàssics com de contemporanis van tenir un paper molt important en l'assoliment d'aquest objectiu.

Avui dia, l'editorial compta amb un catàleg de més de quatre mil obres i més de cent trenta col·leccions. La primera col·lecció que va impulsar és «Llibres a l'Abast», d'assaig, dins la qual trobem, per exemple, *Nosaltres, els valencians*, de Joan Fuster.

També en destaquen d'altres, com «Les Millors Obres de la Literatura Catalana», «Les Millors Obres de la Literatura Universal», amb Charles Dickens, Victor Hugo, Émile Zola i *Il·lusions perdudes* de Balzac, o «La Cua de Palla», dirigida per Manuel de Pedrolo, de novel·la policíaca.

Cal remarcar que Edicions 62 va iniciar el projecte de redacció de la *Gran Enciclopèdia Catalana*, que gairebé causa la fallida de l'editorial, però que finalment no va dur a terme.

Afortunadament, es va recuperar d'aquesta crisi gràcies a la difusió de «Les Millors Obres de la Literatura Universal» i a l'augment en la venda de llibres de lectura que es va produir amb la introducció de la llengua i la literatura a l'educació primària i secundària.

4.10. Edicions del Mall

Edicions del Mall va ser creada el 1973 pels reconeguts escriptors i poetes Xavier Bru de Sala, Maria-Mercè Marçal i Ramon Pinyol. Va estar activa fins al 1986. L'objectiu dels fundadors era construir un nou panorama literari en un moment de plena transició cap a la «sobirania» de Catalunya.

Va crear un total de catorze col·leccions, entre les quals destaquen «Poesia del Segle XX», amb autors com William Blake o Rainer Maria Rilke; «Sèrie Oberta», de narrativa breu, amb Salvador Espriu, Charles Baudelaire o Samuel Beckett; i «Narrativa del Segle XX», amb escriptors com Marcel Proust o Honoré de Balzac, de qui van triar *L'obra mestra inconeguda*, el 1986.

Edicions del Mall també va impulsar tres col·leccions destinades a l'edició de traduccions al castellà d'obres originals en català: «Sèrie Ibèrica», «Marca Hispànica» i «Biblioteca Salvador Espriu».

4.11. L'Avenç

L'Avenç, inspirada en *L'Avens* del segle XIX, és una reconeguda revista d'història i cultura creada al final del 1976 pels historiadors Leandre Colomer, Carmen Isasa, Fèlix Manito i Ferran Mascarell.

La revista té una vessant editorial, que porta el nom de *L'Avenç* i *Els Llibres de L'Avenç*, i promou idees progressistes amb les obres que publica. Combina dos gèneres principals, l'assaig i la narrativa, i cadascun pertany a una col·lecció diferent.

D'una banda, «Assaig» se centra en la història de Catalunya des de punts de vista diferents i dona especial rellevància a períodes com la Guerra Civil o l'antifranquisme. Aquesta col·lecció inclou obres d'autors com Josep M. Castellet, amb *Debat sobre [la] cultura catalana*, o Jaume Guillamet, amb *El desafiament català. Un relat internacional de la Transició*.

D'altra banda, a «Literatures» s'edita autors catalans i estrangers clàssics i contemporanis, com *Sandàlies d'escuma*, de Maria Àngels Anglada, o *L'hostal vermell*, d'Honoré de Balzac.

També ha creat altres col·leccions, com «Còrsia» o «Col·lecció Biblioteca L'AVENÇ», però no són tan destacables com «Assaig» o «Literatures».

4.12. Quaderns Crema

Quaderns Crema és una editorial fundada a Barcelona el 1979 per Jaume Vallcorba, professor de literatura medieval.

Es caracteritza per ser una editorial petita i independent i va ser concebuda amb l'objectiu de publicar títols originals en català, destacar la importància de l'assaig, oferir bones traduccions i crear un espai en què els escriptors novells poguessin donar a conèixer la seva obra.

Té diferents col·leccions i obres de temàtiques variades: assaigs, epistolaris, articles periodístics, etc., però hi destaquen la prosa i la poesia catalana i estrangera, clàssica i contemporània.

Són especialment rellevants les col·leccions «Biblioteca Mínima» i «Mínima Minor», que compten amb més de tres-cents títols, especialment de narrativa original i traduïda, d'autors com Dorothy Parker o Stephan Zweig. Quaderns Crema ha publicat *L'obra mestra desconeguda* i *La dona de trenta anys*, d'Honoré de Balzac, i formen part de «Mínima Minor».

D'altra banda, la poesia queda recollida a les col·leccions «Amicorum Numero» i «Poesia dels Quaderns Crema», on es reuneixen autors originals com Joan Ferraté o Francesc Parcerisas i estrangers com William Butler Yeats o Friedrich Hölderlin.

També és interessant la importància que aquesta editorial dona al disseny, a la tipografia i a la qualitat d'edició de cada obra.

4.13. Técnicos Editoriales y Consultores

No disposem de gaire informació sobre Técnicos Editoriales y Consultores, però podem afirmar que va estar activa durant les dècades dels anys vuitanta i noranta.

No va publicar gaires títols i eren de tota mena: literatura clàssica, enciclopèdies, llibres de cuina, recreacions il·lustrades, etc. De literatura clàssica, en va editar obres en català i castellà de grans escriptors estrangers, com Arthur Conan Doyle, Edgar Allan Poe o Oscar Wilde. Forma part d'aquest catàleg variat *Melmoth reconciliat* de Balzac, que va sortir a llum el 1990.

4.14. Edicions de 1984

Edicions de 1984, que porta aquest nom en honor a la novel·la *1984*, de George Orwell, és un projecte d'Àngels Agulló, Jordi Rojas, Carme Sansa i Josep Cots que van iniciar aquell mateix any. Va ser suspès el 1990 i el va recuperar Josep Cots el 1996.

Al principi, l'editorial es va centrar en la publicació d'obres periodístiques i d'assaig, amb la col·lecció «Soldats de Ploma». Amb la refundació de Josep Cots es van començar a incloure obres de narrativa catalana i estrangera, que han esdevingut el gènere principal.

Avui dia ja ha creat quinze col·leccions, com «La Clàssica», d'obres clàssiques, d'autors com Honoré de Balzac, Jules Michelet o Émile Zola; «1984 Poesia», amb Santiago Rusiñol i Lluís Serrahima, entre altres; i «Mirmanda», la col·lecció més

destacada, de narrativa contemporània original i traduïda, que recull títols d'autors tan actuals com Jordi Lara o Marylinne Robinson.

És remarcable el fet que en disset anys ha arribat a editar deu obres de Balzac: *La dona abandonada* i *La falsa amant*, reunides en un mateix volum, i *El gabinet dels antics*, formen part de «La Clàssica», i són les últimes que ha publicat Edicions de 1984. Les altres són a la col·lecció «Butxaca 1984».

4.15. Ensiola

Ensiola és una editorial mallorquina que va ser fundada el 2003 i que compta amb l'escriptor Guillem Frontera com a director. L'objectiu de l'editorial és trencar les fronteres que hi ha entre les Illes Balears i Catalunya respecte als autors i a la distribució de les obres que es publiquen.

Ha creat set col·leccions, algunes de les quals són «Narrativa», d'autors catalans i estrangers com Balzac, Rafael Tasis o Jordi Coca; «Avinents», que conté obres mestres de la literatura universal, entre les quals hi ha *La Fanfarlo*, de Charles Baudelaire, i *Shakespeare*, de Victor Hugo; i «Poesia», de poetes catalans i estrangers com António Botto o Joan Perelló.

Ensiola ha editat tres obres de Balzac: *Sarrasine i altres narracions*, *Un assumpte tenebrós* i *La recerca de l'Absolut: estudis filosòfics*, els anys 2007, 2010 i 2012, respectivament.

Com a aspecte interessant, a diferència de la majoria d'editorials, tots els llibres d'Ensiola són il·lustrats per artistes plàstics reconeguts, com Josep Guinovart o Menéndez Rojas.

4.16. Riurau

Riurau és una editorial que està activa des de l'any 2009 i que va crear el traductor Jaume Ortolà. El principal objectiu del fundador és oferir als lectors grans traduccions dels clàssics de la literatura universal.

Aquestes grans traduccions es troben compilades a la col·lecció «Clàssics Universals», que conté obres com *Faust* de Goethe o *Contes drolàtics* d'Honoré de Balzac.

Edita altres col·leccions de gèneres i tipus de publicacions molt variats: «Assaig», «Cuina», «Fundació Nexè - Demos», «Llibres electrònics», «Memòries», «Pamflets» i «Música».

4.17. Quid Pro Quo

Quid Pro Quo és una editorial mallorquina nova, atès que va néixer l'any 2018, de la mà de Gracià Sánchez, que el 1996 havia fundat l'editorial El Gall, i Antoni Xumet, que havia creat Edicions del Salobre el 2004.

Amb Quid Pro Quo, Sánchez i Xumet tenen l'objectiu de donar més pes a la literatura en català, tant en el cas de les traduccions com en el d'obres originals, i creuen que l'època en què ha estat escrita cada obra no té rellevància, perquè l'important és que el que publiquin causi un impacte en el lector.

Tot i que fa tan poc que aquesta editorial existeix, ja ha creat dues col·leccions, «Col·lecció de Narrativa» i «Col·lecció d'Assaig», i ha publicat gairebé una vintena d'obres, la majoria d'autors estrangers, que han estat traduïdes per professionals com Dolors Udina, Marta Marfany o Jordi Mas.

«Col·lecció de Narrativa» compta amb títols com *Faules*, de Robert Louis Stevenson, *La dificultat de ser*, de Jean Cocteau, o *Gobseck: l'usurer*, de Balzac; mentre que «Col·lecció d'Assaig» recull únicament dues obres, *Assaigs sobre vida i natura*, de Gary Synder, i *Diccionaris d'éssers fantàstics*, de Joan A. Oriol Dauder.

5. Traductors

5.1. Salvador Vilaregut

Salvador Vilaregut, nascut l'any 1872 i mort el 1937, estudià dret, però la seva vocació era la literatura, la qual no abandonà en cap moment.

Participà en el moviment modernista: prengué part en publicacions com *La Renaixença* i *L'Avenç* en qualitat de periodista, i el 1900 creà la revista *Juventut*, en la qual difongué algunes traduccions.

El 1898 intervingué en la fundació del Teatre Íntim, companyia teatral en la qual treballà com a dramaturg, traductor i, de vegades, actor. També ajudà a impulsar l'Associació Wagneriana de Barcelona l'any 1901, que retia homenatge al compositor alemany Richard Wagner i en difonia l'obra, i promovia la de l'escriptor William Shakespeare.

Tal com és propi del modernisme, Vilaregut defensava la literatura com a instrument per a regenerar la societat i la traducció per a apropar el poble català a la cultura europea, de manera que traslladà obres de diferents països i gèneres, com ara *La Quimeta maca*, d'Honoré de Balzac, *El casament per forsa*, de Molière, i *Julius Cèsar*, de William Shakespeare.

Traduí Balzac el 1929, és a dir, durant l'avantguerra, en plena transició després del Noucentisme. En resposta a les necessitats de l'època, Salvador Vilaregut adaptà *Paméla Giraud* i l'anomenà *La Quimeta maca*, i situà la història a Barcelona, en lloc de fer-ho a la ciutat de París, com a l'original. També prescindí d'algunes escenes i hi afegí algun personatge.

Segons Vilaregut no traduí pròpiament *Paméla Giraud*, sinó que s'hi inspirà, malgrat que algunes de les escenes són traduccions literals de l'obra original (Bacardí, Godayol 2011).

5.2. Ramon Vinyes

Ramon Vinyes va néixer el 1882 i va morir el 1952, durant el franquisme. Va treballar com a dramaturg, narrador i periodista.

Des de ben jove, va començar a escriure teatre, poesia i narrativa; va col·laborar a *El Correo Catalán*, un diari catòlic i tradicionalista de Barcelona, i va fundar la revista

de poesia *Cim d'Estela*, de la qual va ser director. També va fer contribucions en altres publicacions, com *El Poble Català* i *De Tots Colors*.

El 1913 es va traslladar a Colòmbia, on va fundar una llibreria i la revista avantguardista *Voces*, amb la qual va divulgar traduccions d'obres europees i sud-americanes.

El 1925 va decidir tornar a viure a Barcelona, on va promoure la renovació del teatre a Catalunya i on va exercir de dramaturg. Va ser en aquesta època quan va traduir dos títols de Balzac: *La cosina Bette*, que no es va arribar a publicar perquè es va extraviar, i *La pell de xagrí*, que Proa va editar el 1933. Aquesta segona obra tracta d'un jove que posseeix un tros de pell màgic que li concedeix tots els desitjos, però amb cada desig el tros de pell es va fent més petit i el jove perd energia vital.

Amb *La pell de xagrí*, doncs, Balzac va aconseguir crear una novel·la realista plena de simbolisme, amb el qual va saber representar l'ànima del personatge principal, una ànima que es destrueix progressivament i, al mateix temps, el personatge va baixant socialment.

Amb l'inici de la dictadura franquista, Vinyes es va exiliar a França amb la seva esposa, amb la qual s'havia casat el 1922 a Barranquilla, i el 1940 es va mudar a Colòmbia de nou. Allà va treballar com a professor de literatura, va participar en diverses publicacions i va fer amistat amb Gabriel García Márquez, a qui va inspirar per a un dels personatges de *Cent anys de solitud*.

El 1950 va tornar a Barcelona per intentar estrenar sense èxit *Arran del mar Caribe*. Va morir dos anys després.

5.3. Alfons Maseras

Alfons Maseras visqué entre el 1884 i el 1939 i es dedicà a la literatura, la traducció i el periodisme.

Era defensor del modernisme i participà en la premsa, en revistes com *Juventut* i *Catalunya Artística*, amb articles i traduccions de moltes llengües diferents, com l'anglès, l'italià, l'occità i el rus, però sobretot del francès. Les obres que traduïa sovint promovien les idees modernistes de l'època.

També divulgà, per mitjà de conferències i articles periodístics, autors d'obres mestres universals i nous escriptors que mereixien ser coneguts, i una de les tasques més rellevants que va dur a terme fou la traducció de l'obra completa de Molière.

Visqué a París en diverses ocasions; per exemple, exercí de corresponsal de *La Veu de Catalunya* entre el 1909 i el 1917. Quan tornà a Barcelona després d'aquest període, treballà com a secretari d'Eugeni d'Ors a la Mancomunitat de Catalunya, fins a l'inici de la dictadura de Primo de Rivera. Aleshores, tornà una altra vegada a París.

El 1928, de nou a casa, es dedicà al periodisme cultural i a la traducció, moment en el qual traslladà *El lliri de la vall*, de Balzac, una obra editada per Proa que parodia la societat francesa durant la restauració borbònica.

Maseras residí a Catalunya fins que s'exilià definitivament a França el 1939, quan començà la dictadura franquista, i morí aquell mateix any.

5.4. Domènec Guansé

Domènec Guansé va néixer l'any 1894 i va morir el 1978. Va ser novel·lista, dramaturg i traductor.

També va treballar com a periodista; va participar en publicacions a *La Nau* i *Revista de Catalunya*, amb articles, crítiques literàries o teatrals, i va estar molt actiu durant la República.

D'altra banda, va escriure contes, novel·les, peces teatrals o una biografia de Pompeu Fabra. L'obra més reconeguda és *Abans d'ara*, en la qual va retratar els grans escriptors catalans que hi va haver entre la dictadura i la República i que ell va conèixer.

Va traduir autors com els francesos Honoré de Balzac i Antoine-François Prévost. Tenia tanta feina que va haver de recórrer al seu germà perquè l'ajudés en algunes traduccions, tal com va declarar anys més tard.

Es va exiliar a França quan va acabar la Guerra Civil, i tot seguit es va traslladar a Santiago de Xile, on va viure fins al 1963, que va tornar a Catalunya. De nou a casa, va reprendre la tasca traductològica i literària que havia iniciat anys abans. Va morir a Barcelona quinze anys després.

El Coronel Chabert, l'obra de Balzac que va traduir, tracta d'un coronel que va ser donat per mort el 1807 a Prússia, mentre lluitava per Napoleó, i no va poder tornar a França fins al 1818, amb la Restauració monàrquica.

Amb aquesta novel·la, l'autor va intentar plasmar la societat francesa en una època de canvis, com és el de la Restauració, i va utilitzar el personatge del coronel per parlar de temes com l'honor i els diners, tan influents per a Balzac.

5.5. Agustí Esclasans

Agustí Esclasans visqué entre el 1895 i el 1967, i es dedicà a la poesia, la narrativa, la crítica literària i la traducció.

Com que no podia viure únicament com a escriptor, prengué part en publicacions com *La Humanitat* i *La Revista*, en les quals difongué versions pròpies de poesia clàssica, adaptacions teatrals i altres textos.

A causa de la passió que Esclasans sentia per la música, especialment per Wagner, creà un sistema poètic propi, la Ritmologia, amb el qual pretenia convertir la poesia en una obra èpica.

Escriví un centenar d'obres, algunes de les quals s'autotraduí al castellà al principi de la dictadura franquista, després de sortir de la presó, on l'havien tancat dos anys per catalanista. També traduí títols estrangers, com *La pau de casa*, d'Honoré de Balzac, editat el 1924 per l'editorial Castells, i *L'hipòcrita santificat*, de Marx Beerhom.

Sentia un cert rebuig cap a la societat catalana, per la qual cosa defensava una «dictadura intel·lectualista» i la creació d'institucions que contribuïrien a la reconstrucció del català: una acadèmia que ajudés econòmicament els escriptors, publicacions intel·lectualistes i catalanistes, una universitat que formés la classe treballadora, etc.

Inspirada en personatges reals, com el comte de Montcornet, la trama de *La pau de casa* transcorre en un ball organitzat per un noble, i tracta de l'enfrontament entre dos homes per seduir la dona del comte de Soulanges. Balzac aprofità aquesta història per a representar l'alta societat francesa durant el Primer Imperi.

5.6. Josep Navarro i Costabella

Josep Navarro i Costabella, nascut el 1898 i mort el 1949, va treballar com a escriptor, periodista i traductor.

Va ser redactor en cap del diari *La Veu de Catalunya*, creat per Enric Prat de la Riba, que promovia la ideologia de la Lliga Regionalista. Malgrat aquests inicis conservadors, amb la República es va adherir a Esquerra Republicana.

Respecte a la faceta com a autor, va estar molt influït pel fatalisme de la novel·la russa, i va escriure sobretot narrativa dramàtica, però també obres de teatre, com *Samuel, drama en tres actes*, i algunes peces d'assaig.

Va traduir grans escriptors estrangers, com Alexandre Dumas, Honoré de Balzac i Selma Lagerlöf. De Balzac, va traslladar-ne *Éugenie Grandet* per a Proa el 1931, escrita amb l'objectiu de criticar el poder dels diners: d'una banda, hi apareix una ànima avara, representada pel personatge de Félix, i, de l'altra, una de pura i plena d'amor, encarnada per la filla, Eugénie.

Navarro i Costabella va tenir un paper molt actiu durant la Guerra Civil, atès que va dirigir les Joventuts d'Esquerra Republicana-Estat Català (JEREC). Va haver d'exiliar-se a França el 1939.

El 1942 va partir a Mèxic, on es va dedicar a escriure guions de cinema, com el de la pel·lícula *Ángel o demonio*, que es va estrenar el 1947.

Finalment, el 1948, com que no estava d'acord amb l'estratègia de Josep Tarradellas, va deixar Esquerra Republicana i va començar a militar al Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC). Va morir l'any següent.

5.7. Joan Valls i Royo

Joan Valls i Royo va viure entre el 1901 i el 1991 i es va dedicar a la poesia i a la narrativa, que va haver de combinar amb la traducció literària.

Va viure durant molt temps al Marroc i després va traduir nombroses obres d'autors alemanys, francesos, espanyols i llatins, com Honoré de Balzac, Friedrich Schiller i Stefan Zweig, i també va dur a terme la tasca d'adaptació d'alguns títols, com *El Quixot*, de Miguel de Cervantes, per a lectors més joves.

Va traslladar *La dona de trenta anys*, de Balzac, el 1984 per a Laia. És una novel·la amb un personatge femení com a protagonista: una dona que no es pot decidir entre el que sent i el que la societat li exigeix. Hi tracta temes com el matrimoni, la sexualitat i els sentiments femenins (Bacardí, Godayol 2011).

5.8. Lluís Palazon

Lluís Palazon, escriptor i traductor, visqué entre el 1914 i el 1953. Treballà principalment com a periodista.

Escriví articles per a la premsa, com *La Revista*, *Diari de Catalunya* o *El Pla de Bages*, un diari de Manresa que defensà la necessitat de crear un premi de periodisme.

És autor de *Variacions sobre el crim. Tres històries morals*, que fou editada el 1936. Malauradament, la producció literària de Palazon quedà interrompuda amb la Guerra Civil, i, quan acabà, només repregué la labor de periodista.

El 1934 traduí *El rector de Tours*, de Balzac, per a Llibreria Catalònia. Aquesta obra té com a protagonista François Birotteau, vicari de la catedral Saint-Gatien de Tours, que pateix l'odi del rector Troubert. En aquesta novel·la, Honoré de Balzac hi aconseguí plasmar alguns dels estereotips que hi ha als pobles.

5.9. Josep Palau i Fabre

Josep Palau i Fabre va néixer el 1917 i va morir el 2008. Va ser poeta, dramaturg, assagista i narrador, i va créixer en una família d'artistes, fet que el va ajudar a desenvolupar les habilitats artístiques i literàries.

Feu amistat amb grans personatges catalans, com Salvador Espriu o Carles Riba, i el 1935 començà a prendre part en publicacions com *La Humanitat*, fins al 1937.

El 1939, amb l'arribada de les tropes franquistes a Barcelona, va ser tancat en un camp de concentració, del qual fou alliberat uns quants dies més tard. Aquest fet va marcar la trajectòria com a poeta, atès que va utilitzar sobretot la poesia per a manifestar-se durant la postguerra.

Aquell mateix any inicià els estudis de Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona, on conegué intel·lectuals com Maria Aurèlia Capmany i Juan Peruchó.

El 1944 va començar a dirigir la revista *Poesia*, que ell mateix havia creat, i va fundar una editorial pròpia, La Sirena.

Va col·laborar amb altres publicacions fins que el 1945 va rebre una beca per viure a París durant un any, i hi va acabar residint fins als anys seixanta. A França, hi va fer molts contactes, entre els quals destaquen Albert Camus, Jean Cocteau i Pablo Picasso.

Començà la tasca com a dramaturg al principi dels anys cinquanta, i escriví obres com *Avui Romeo i Julieta*, *La tragèdia de Don Joan* i *Electra*.

El 1961 va tornar a Catalunya. Es va introduir en el món del cinema i va dirigir la pel·lícula *Picasso a Catalunya*. També va consolidar la carrera de dramaturg i crític. A la dècada dels vuitanta i noranta, es va dedicar sobretot a la narrativa breu.

Va rebre diversos premis, com el Premi Nacional de Literatura (1996), el Lletre d'Or (1998) i el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (1999).

Pel que fa a la faceta de traductor, en destaca *Una temporada a l'infern* i *Il·luminacions*, d'Arthur Rimbaud, o *L'obra mestra inconeguda*, d'Honoré de Balzac, el 1986. En aquest llibre, Balzac hi va fer ús de la mitologia grega i l'esteticisme per a parlar del pintor Nicolas Poussin, que ha d'aconseguir donar vida a l'obra que ha creat, atès que formalment és perfecta, però no té ànima.

5.10. Maria Aurèlia Capmany

Maria Aurèlia Capmany visqué entre el 1918 i el 1991, fou escriptora, política, activista i pedagoga.

Quan anava a l'escola, ja escrivia, i el 1937 estudià el primer any de carrera a la Universitat Autònoma de Barcelona. Malauradament, amb l'inici de la Guerra Civil, el primer curs se li anul·là, i reprengué els estudis universitaris de filosofia el 1942.

Treballà com a professora de filosofia a col·legis i acadèmies i el 1951 exercí de directora de l'Institut Aléniz, a Badalona.

L'any 1959 va cooperar en la creació de l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual, on va treballar com a professora, directora i actriu. També hi va representar obres pròpies, com *Preguntes i respostes sobre la vida i la mort de Francesc Layret*.

Capmany va ser una dona progressista i activista: va col·laborar activament en entitats com Òmnium Cultural i l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, i va exercir de directora del PEN Català entre el 1979 i el 1982.

Un cop s'establí la democràcia a l'Estat espanyol, milità al Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC) i ocupà el càrrec de regidora de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona fins que va morir, el 1991.

Volia divulgar la història de Catalunya, el compromís polític i, influïda per la cèlebre escriptora Simone de Beauvoir, la figura de la dona. Va escriure més de vint-i-cinc novel·les i obres narratives, unes quinze obres de teatre i més de vint assaigs de temàtiques diferents. Alguns dels títols més coneguts són les novel·les *Un lloc entre els morts* (1968) i *Feliçment, jo soc una dona* (1969).

Pel que fa a la traducció, traslladà narrativa d'autors estrangers, com Honoré de Balzac, Italo Calvino, Jean-Paul Sartre i George Simenon, i gran part d'aquestes obres foren publicades per Edicions 62 a la col·lecció «La Cua de Palla».

El 1972 traduí *L'última encarnació de Vautrin*, de Balzac, la quarta part d'*Esplendors i misèries de les cortesanes*, amb el crim i la prostitució com a temes

principals, i on apareixen gairebé tres-cents personatges de tota mena: eclesiàstics, membres de la noblesa i de la justícia, el proletariat, etc.

5.11. Jaume Fuster

Jaume Fuster va néixer el 1945 i va morir el 1998, i va treballar com a assagista, novel·lista, guionista i traductor.

Aficionat als còmics, a les aventures i a les pel·lícules de lladres, va escriure la primera novel·la amb només catorze anys.

Durant el franquisme, va militar a l'esquerra radical, i va esdevenir un dels personatges més destacats del progressisme cultural català.

Participà en la fundació de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, el 1977, formà part d'entitats com el col·lectiu literari Ofèlia Dracs i fou un dels impulsors de l'editorial La Magrana.

Va dur a terme una gran tasca com a escriptor, amb èxits com la trilogia *Cròniques del món conegut* i la novel·la fantàstica *La matèria dels somnis*, però també com a guionista: va participar en els guions de *Les cartes d'Hèrcules Poirot* i *La teranyina*, entre altres.

En l'àmbit de la traducció, als anys setanta traslladà, en col·laboració amb Maria Antònia Oliver, obres d'assaig polític i filosòfic amb l'objectiu de promoure una ideologia progressista i marxista.

També traduí títols com *Bella del senyor*, d'Albert Cohen, gràcies a la qual va guanyar el premi Crítica Serra d'Or el 1989, i clàssics universals de Balzac i Rousseau, recollits en la col·lecció «Les Millors Obres de la Literatura Universal».

De Balzac, en traslladà *Les il·lusions perdudes* el 1982. Aquesta novel·la és protagonitzada pel jove Lucien de Rubempré, que viatja a París a la recerca de fama en el món literari. Allà descobreix la veritat de les editorials i veu com és de difícil aconseguir que li donin una oportunitat.

5.12. Xavier Pericay

Xavier Pericay va néixer a Barcelona el 1956, i és filòleg, periodista i polític. Va estudiar Filologia Catalana a la Universitat de Barcelona.

Entre el 1987 i el 1990 va treballar com a editor i corrector al *Diari de Barcelona*.

També ha participat al diari *ABC*. Ha exercit de professor de periodisme a la Universitat Autònoma de Barcelona i a la Universitat Ramon Llull

En el vessant polític, l'any 2005 va signar el decret de Ciutadans de Catalunya, una plataforma afiliada al partit Ciutadans, que lluita contra el catalanisme en tot el territori català. Fins fa poc, n'era diputat per Mallorca, càrrec del qual va dimitir el 2019.

Respecte a la producció literària, és autor de títols com *La terminal del goig*, i és coautor, juntament amb Ferran Toutain, de *Verinosa llengua* i *El malentès del noucentisme*.

Ha traduït escriptors com Honoré de Balzac, André Gide i Stendhal. De Balzac, en va traduir el 1990, en col·laboració amb Manel Pla, *Melmoth reconciliat*. Es tracta d'una obra inspirada en *Melmoth ou l'Homme errant* (en català, *Melmoth o l'errabund*), de Charles Robert Maturin, en què Melmoth, el protagonista, després d'haver fet un pacte amb el diable, intenta posar-hi fi convencent algú altre perquè ocupi el seu lloc.

5.13. Manel Pla

Manel Pla ha traduït l'assaig *Contra Saint-Beuve*, de Marcel Proust, i, de l'alemany, les novel·les *L'home de sorra*, d'E.T.A. Hoffmann, i *Les penes del jove Werther*, de Goethe.

També va traslladar, juntament amb Xavier Pericay, *Melmoth reconciliat* per a Técnicos Editoriales y Consultores el 1990.

5.14. Maria Rosa Vallribera

Maria Rosa Vallribera va néixer a Barcelona el 1941, i ha treballat com a venedora per al sector turístic, asseguradora, traductora i escriptora.

Ha escrit dues novel·les: *Un amor d'hivern*, *un amor d'estiu* i *Trasplantats*, publicades el 1988 i el 1990, respectivament, per l'editorial Empúries.

Com a traductora, ha treballat per a l'ambaixada àrab i ha traduït títols com *Un cor senzill*, de Gustave Flaubert, i *El pare Goriot*, de Balzac. En aquesta novel·la, s'hi tracten temes com la família, el matrimoni i la corrupció de la societat francesa durant la Restauració a partir de la història del pare Goriot, que és rebutjat per les seves filles després d'haver-ho sacrificat tot per elles.

5.15. Manel Ollé

Manel Ollé nasqué l'any 1962 a la ciutat de Barcelona i és escriptor, professor universitari i traductor.

El 1986 va acabar la carrera de filologia a la Universitat de Barcelona i es va treure el doctorat en Història i Cultura de la Xina a la Universitat Pompeu Fabra, on actualment exerceix de professor d'aquesta matèria.

És coordinador del màster d'Estudis Xinesos i del postgrau de Cinemes Asiàtics, també de la Pompeu Fabra.

Com a investigador, estudia temes com l'anàlisi de les percepcions que té Europa respecte de la Xina i les traduccions que s'han fet de poesia xinesa al català.

Ha escrit obres de divulgació, com *La Xina que arriba: perspectives del segle XXI*, i poesia, recollida en els llibres *De bandera liberiana* i *Mirall negre*.

Pel que fa a la traducció, ha traslladat autors xinesos, com Li Quingzaho, i el francès Honoré de Balzac, de qui va traduir *L'obra mestra desconeguda* el 1998, per a Quaderns Crema (Ollé 2009).

5.16. Jaume Costa

No hi ha gaire informació sobre el traductor Jaume Costa, però sabem que ha treballat com a revisor de la traducció de *El rei Enric IV*, de William Shakespeare, l'any 1984.

També ha traduït *Los orígenes sociales de la dictadura y la democracia*, del sociòleg polític Barrington Moore, al castellà, així com tres obres de Balzac al català per a Edicions de 1984: *La vendetta* (1998), *La casa del gat que pilota* (2001) i *Sarrasine* (2007), les dues primeres en col·laboració amb Gabriele Woith.

La vendetta versa sobre la venjança entre dues famílies còrsegues, la Piombo i la Porta. L'únic supervivent de la Porta és Luigi, que s'enamora de Ginevra, filla de la família Piombo. La jove ha de renunciar a les arrels per a poder estar amb Luigi.

D'altra banda, *La casa del gat que pilota* és un relat que narra la història d'un infeliç matrimoni, que s'estima, però que no s'entén: Théodore de Sommervieux és un artista de l'aristocràcia francesa, Agustine Guillaume no veu l'art amb la mateixa passió que ell.

Finalment, *Sarrasine* té com a protagonista Sarrasine, un escultor francès que viatja a Roma. Allà s'enamora de la cantant d'òpera Zambinella, però ella li acaba confessant que en realitat és un castrat, és a dir, un home.

5.17. Gabriele Woith

Gabriele Woith és una autora i traductora alemanya que resideix a Catalunya. Va participar en l'elaboració del *Diccionari català-alemany*, que l'Institut d'Estudis Catalans va publicar el 2005.

Com a traductora, ha traslladat obres de divulgació, com ara *El estructuralismo*, de Jean Piaget, de temàtica filosòfica, amb Jaume Costa, i *Transformance*, d'art i fotografia, per al Cercle Cultural de la Caixa de Pensions.

Igualment, ha traduït obres literàries, com *La casa del gat que piloteja* i *Sarrasine*, de Balzac, també en col·laboració amb Jaume Costa.

5.18. Anna Casassas

Anna Casassas va néixer el 1958 i és advocada, escriptora i traductora. Va estudiar dret i actualment només treballa com a traductora literària del francès i l'italià.

Ha traduït novel·les com *El sopar de cendra*, de Giordano Bruno, i *El manuscrit trobat a Saragossa*, de Jan Potocki, pels quals ha rebut el premi de traducció Vidal Alcover i el premi Mots Passants, respectivament.

També ha traslladat sis obres de Balzac: *La dona de trenta anys* (1999), per a Quaderns Crema; *El cosí Pons* (2003), *El gabinet dels antics* (2013) i *La dona abandonada* i *La falsa amant* (2015), per a Edicions de 1984; i *La incapacitació* (2013), per a Alpha.

El cosí Pons tracta d'un músic pobre anomenat Sylvain Pons que té debilitat per l'art i pel bon menjar, motiu pel qual acostuma a visitar uns parents rics. Un d'ells, la mestressa, descobreix que Pons posseeix una col·lecció d'art de gran valor i intenta apropiarse'n per convertir-la en el dot de la filla. Amb aquesta obra, Balzac fa una crítica a la burgesia francesa posterior a la Revolució de Juliol, que només està interessada en tot el que és material.

A *El gabinet dels antics* Balzac narra la història d'una família de la noblesa que, després de la Restauració borbònica, ha perdut el poder. Balzac aprofita l'ocasió per a

representar-hi el contrast entre els antics costums i les idees liberals que s'han introduït a França.

La dona abandonada i *La falsa amant* són dos relats publicats en un mateix volum. El primer se centra en la vescomtessa de Beauséant, a qui el marquès d'Ajuda-Pinto va deixar, i que rebutja mantenir qualsevol relació per por que la tornin a abandonar. D'altra banda, a *La falsa amant*, la protagonista, Clémentine, s'enamora de l'amic i confident del marit, Thadee. És un amor correspost, però ell no vol trair l'amic i fa veure que té una altra amant.

Finalment, *La incapacitació* té com a protagonistes un matrimoni de marquesos. L'esposa, la marquesa d'Espard, inicia els tràmits per incapacitar el marit, que ha malgastat gran part del patrimoni.

5.19. Josep Maria Muñoz

Josep Maria Muñoz va néixer el 1959 i treballa com a historiador, traductor i editor. Es va doctorar en història contemporània a la Universitat de Barcelona i va fer la tesi sobre Jaume Vicens Vives, per la qual va rebre el premi Gaziel de biografies i obres.

Ha treballat a llocs tan variats com el Gabinet de l'Alcaldia de Barcelona i el Museu d'Art Contemporani de Barcelona (MACBA) i, des del 1999, dirigeix la revista *L'Avenç*.

Al principi només traduïa llibres d'història, però més tard va incorporar la traducció literària al repertori, amb autors com Benjamin Constant i Émile Zola.

De Balzac, n'ha traslladat dos títols: *El coronel Chabert* (2012), el qual ja hem comentat anteriorment, i *L'hostal vermell* (2015), tots dos per a *L'Avenç*, editorial que també dirigeix. *L'hostal vermell* narra una història de por a partir d'un sopar. En aquesta història, dos estudiants viatgen a Alemanya, on coneixen un negociant que té una bossa plena de diners i diamants. L'endemà, un dels estudiants descobreix que l'altre ha matat el negociant i ha fugit amb la bossa (Muñoz 2011).

5.20. Maria Bohigas

Maria Bohigas, d'arrels franceses i catalanes, nasqué el 1969, i és traductora i directora de Club Editor, editorial fundada pel seu avi, Joan Sales, el 1959.

Ha viscut a París i a Santiago de Xile, fins que va tornar a Catalunya el 2008, on resideix des d'aleshores.

El 2019 va rebre el Premi Nacional de Catalunya per la labor de recuperació i reedició de clàssics catalans i la incorporació de grans autors estrangers en l'àmbit català.

S'ha encarregat de traduir escriptors com Albert Camus i Victor Hugo al català, però també n'ha traduït d'altres, com Xavier Benguerel i Joan Sales, al francès. Ha traslladat *El vell Goriot* (2001) i *Il·lusions perdudes* (2008) d'Honoré de Balzac per a Proa.

5.21. Ferran Esteve

Ferran Esteve trasllada tota mena de gèneres: des de textos jurídics i administratius per a organitzacions internacionals fins a obres de l'àmbit musical.

No obstant això, es dedica principalment a la traducció literària, sobretot de títols infantils i juvenils al castellà, com *Cazador de luna y Cuentos de miedo solo para jóvenes intrépidos*, que formen part de la col·lecció «Cuentos Universales» de l'editorial Juventud.

També ha traduït clàssics universals al català, com *Ferragus* (2003), de Balzac, per a Edicions de 1984, una novel·la negra que narra la història d'Auguste, que s'enamora de Clémence. Auguste decideix espia-la, i la troba en una casa amb un home misteriós, Ferragus. Allà també descobreix grans secrets de gent poderosa i és per aquest motiu que algú l'intenta matar.

5.22. Jordi Raventós

Jordi Raventós va néixer a Martorell l'any 1970 i és filòleg, traductor i editor. Va estudiar les carreres de filologia clàssica, francesa i catalana a la Universitat de Barcelona.

Va treballar per a Quaderns Crema i per a la Fundació Bernat Metge, fins que el 2007 va fundar l'editorial Adesiara, que publica narrativa de tots els gèneres, inclosos els clàssics llatins, com Horaci i Plutarc.

Ha exercit de corrector i de traductor. Ha traslladat obres de l'autor asturià Xuan Bello, d'escriptors llatins com Macrobi, i dels francesos Cyrano de Bergerac i Honoré de Balzac.

De l'últim, n'ha traduït *La noia dels ulls d'or*. Amb un rerefons de sensualitat i erotisme, narra la història de l'enamorament d'un jove de la noblesa d'una noia misteriosa d'ulls daurats, que està tancada en un palauet.

5.23. Jaume Ortola i Font

Jaume Ortola i Font nasqué el 1973 a Benissa, al País Valencià, i és enginyer, músic, traductor i editor. Va cursar estudis superiors de piano, gràcies als quals ha tocat com a solista i en diverses orquestres.

És propietari de l'editorial Riurau i ha traduït autors com Honoré de Balzac i Goethe, de qui va traslladar *Faust*, traducció per la qual va guanyar el premi Vidal Alcover de Tarragona.

D'altra banda, de Balzac, en va traduir i publicar, de la mà de Riurau, *Contes drolàtics* l'any 2010. Es tracta d'una compilació de trenta relats burlescos i eròtics connectats entre ells.

5.24. Núria Petit

Núria Petit és traductora de l'alemany, l'anglès, el francès i l'italià d'obres literàries i llibres de caràcter divulgatiu.

Pertanyen al segon àmbit títols com *Las mujeres de los dictadores*, de Diane Ducret, i *Seis estudios de psicología*, de Jean Piaget, totes dues traduïdes al castellà.

Pel que fa a la traducció literària, ha traslladat autors com Denis Diderot, Marc Levy i Georges Simenon i obres com *Esplendors i misèries de les cortesanes*, d'Honoré de Balzac.

5.25. Marta Marfany Simó

Marta Marfany i Simó va néixer el 1973 i es dedica a la correcció i a la traducció literàries. Va estudiar les carreres de Filologia Francesa i Romànica i de Filologia Catalana a la Universitat Autònoma de Barcelona, on també ha treballat de professora.

Forma part de grups de recerca sobre la traducció al català i la cultura llatina a la Corona d'Aragó i sobre la traducció literària a Catalunya.

En qualitat de traductora, s'ha encarregat de traslladar autors francesos clàssics i contemporanis, com Honoré de Balzac, Jean-Claude Carrière i Émile Zola. El 2019 va traduir *Gobseck: l'usurer*, de Balzac, per a l'editorial mallorquina Quid Pro Quo. Aquesta obra, ambientada en la Restauració francesa, narra la història d'una dona casada que gasta tot el patrimoni en el seu amant. És per aquest motiu que ha de recórrer a l'usurer Gobseck, que l'ajudarà econòmicament (Marfany 2014).

5.26. Melcior Comes

Melcior Comes nasqué el 1980 a Sa Pobla, a Mallorca, i és escriptor i traductor. Va estudiar Dret i Teoria de la Literatura i Literatura Comparada.

Participa en publicacions com el diari *Ara* i en programes com *L'oracle* i *Factoria Sensible*, de Catalunya Ràdio.

En destaca el paper com a escriptor, especialment de novel·les. N'ha publicat un total de set, per cada una de les quals ha rebut algun premi, com el Josep Pla per *La batalla de Walter Stamm* (2008) i el premi Crítica Serra d'Or per *Sobre la terra impura* (2018).

Respecte a la traducció, ha traslladat Honoré de Balzac i Victor Hugo. De Balzac, n'ha traduït tres títols: *Sarrasine i altres narracions* (2007), *Un assumpte tenebrós* (2010) i *La recerca de l'Absolut: estudis filosòfics* (2012), per a Ensiola.

Sarrasine i altres narracions és un recull de quatre relats: “Sarrasine”, “La missa de l'ateu”, “Una passió en el desert” i “L'elixir de la llarga vida”. L'obra acaba amb un assaig anomenat “Tractat dels excitants moderns”, en què Balzac reflexiona sobre els efectes dels estimulants, com ara el cafè i l'alcohol.

D'altra banda, *Un assumpte tenebrós* és una novel·la policíaca i política, que narra una sèrie de complots entre els reialistes i els espies del govern revolucionari, per mitjà de la qual l'autor fa una anàlisi de la situació política a França.

Finalment, *La recerca de l'Absolut: estudis filosòfics* aborda la cerca d'un element químic, l'Absolut, per part d'un empresari flamenc, Balthazar Claës, que vol calcular-ne el poder i equiparar-lo al de Déu.

6. Paratextos

6.1. L'obra balzaciana

6.1.1. *La Comèdia humana*

Al pròleg de *Sarrasine i altres narracions*, Melcior Comes explica els tres grans blocs en què s'organitza *La Comèdia humana*: *Els estudis de costums*, *Els estudis filosòfics* i *Els estudis analítics*. Així mateix, el bloc d'*Els estudis de costums* és compost de sis parts: *Escenes de la vida privada*, *Escenes de la vida a províncies*, *Escenes de la vida parisenca*, *Escenes de la vida política*, *Escenes de la vida militar* i *Escenes de la vida al camp*.

Aquesta distribució la va encetar *La casa del gat que piloteja* l'any 1842, que va aparèixer per primera vegada el 1830, amb el títol de *Gloire et malheur*, i que forma part d'*Escenes de la vida privada* (Costa 2001).

Es pot considerar que el títol més emblemàtic de Balzac és *El vell Goriot* (1835), que també integra *Escenes de la vida privada*. El francès el va escriure durant un suposat període de descans, després de publicar *La recerca de l'absolut* el 1834. En un principi, *El vell Goriot* havia de ser un relat, però es va acabar convertint en una obra més extensa, que va ser tot un èxit, atès que en només dues setmanes se'n van esgotar les dues primeres edicions (Oliver 2001).

Formen part de l'obra balzaciana altres títols com *La vendetta*, publicada per primera vegada el 1830, però que va conformar *La Comèdia humana* el 1842, dins d'*Escenes de la vida privada* (Costa 1998).

El cosí Pons va aparèixer el 1846 al fulletó *Le Constitutionnel*, tot i que no va sortir en forma de volum fins que no es va editar conjuntament amb *La cosina Bette* sota un mateix títol, *Els parents pobres*, l'any 1848. Aquestes dues obres integren *Escenes de la vida parisenca*, dins d'*Els estudis de costums* (Casacuberta 2003).

Tal com indica Melcior Comes, *Sarrasine i altres narracions* aplega relats de cada bloc de *La Comèdia humana*: “La missa de l'ateu” (*Escenes de la vida privada*), “Una passió en el desert” (*Escenes de la vida militar*), “L'elixir de la llarga vida” (*Estudis filosòfics*) i “Tractats dels excitants moderns” (*Estudis analítics*).

Hem parlat de grans títols, però, segons Gabriel Oliver, una de les obres més atractives i interessants de Balzac és *Il·lusions perdudes*. El tema principal del projecte

de *La Comèdia* és el fracàs de les il·lusions, de manera que podríem considerar que *Il·lusions perdudes* és un resum de tota *La Comèdia humana*.

Balzac va escriure aquesta novel·la en diferents períodes: la va començar a idear el 1833, tot i que no la va publicar en la versió definitiva fins al cap de deu anys, el 1843.

Oliver descriu *La Comèdia humana* d'aquesta manera: «Estem davant una recreació, mai davant una còpia servil; recreació que neix d'una generosa capacitat de comprendre el món i les gentes que l'envoltaven, del domini d'una tècnica de contar, i de la necessitat que tota la vida va sentir de comprendre quines eren les secretes lleis que determinaven el comportament dels homes» (Oliver 2008: 5).

Al pròleg de *La incapacitació*, Jean d'Ormesson parla de les llargues jornades de treball d'Honoré de Balzac. El considera un «observador prodigiós», si bé opina que la clau de l'èxit no és la capacitat d'observació, sinó la capacitat imaginativa, que és la culpable dels fracassos empresarials de l'escriptor i la responsable de l'èxit novel·lístic.

Segons Ormesson, «Balzac, molt més que un realista, és un creador que somia la seva creació abans de projectar-la a la realitat» (Ormesson 2012: 10).

Finalment, en referència a l'objectiu pel qual Balzac va concebre el gran projecte de *La Comèdia humana*, Gabriel Oliver explica: «En totes les seves obres es planteja, com en el drama, un enfrontament, una dialèctica; l'acció avança a còpia d'enfrontar forces, passions, interessos, encarnats en els diferents personatges [...]. Ell serà qui farà conèixer en *La Comèdia humana* els autèntics drames de la França de la seva època. I ho farà utilitzant, a més de les descripcions per a situar els personatges, uns diàlegs extraordinàriament àgils i adequadíssims a la situació i als personatges» (Oliver 2001: 41).

6.1.2. Contes drolàtics

En el pròleg de *Contes drolàtics*, Jaume Ortola explica què pretenia Balzac amb aquest projecte i què representen els *Contes drolàtics* dins l'obra que va crear.

L'objectiu de l'escriptor era publicar un recull de cent contes anomenat *Les cent contes drolatiques* (*Els cent contes drolàtics*), que faria aparèixer de deu en deu. En va arribar a completar trenta, que van sortir a llum entre el 1832 i el 1837.

Tot i que *Contes drolàtics* i *La Comèdia humana* pertanyen al mateix univers i es troben connectats per mitjà dels personatges, els espais i els temes, són obres completament independents. Tots els contes que s'hi recullen se situen en un context

determinat: la França medieval i renaixentista. Els personatges són històrics o representen estereotips de l'època.

És especialment interessant el llenguatge que Balzac utilitza en aquests contes, atès que fa servir un francès arcaic i un to burlesc, i recorre a neologismes i a terminologia de l'àmbit tècnic, entre altres especialitats.

Finalment, en els *Contes drolàtics*, Balzac empra la sexualitat i l'erotisme per a «despullar» els personatges i convertir-los en éssers de la mateixa classe i condició. Aquest aspecte distingeix enormement els *Contes drolàtics* de *La Comèdia humana*, en què la sexualitat és un tema tabú.

6.2. Inspiracions i referències a *L'obra mestra inconnue*

Josep Palau i Fabre, a *L'obra mestra inconnue*, explica com Balzac es va endinsar en el món de l'art per tal de narrar la història amb la terminologia artística de la societat francesa del segle XVII. Malgrat que transcorre en el passat, les situacions que els personatges viuen són contemporànies del moment en què va escriure l'obra.

És curiosa la manera com Balzac va organitzar el llibre. El va dividir en dues parts, cada una de les quals tenia per títol un nom de dona: d'una banda, Gillette, que representa una dama real; de l'altra, Catherine, que simbolitza la dona ideal.

Balzac també integra quatre pintors en la història: Mabuse, François Porbus i Nicolas Poussin, artistes que van existir, i, finalment, Frenhofer, personatge creat per l'escriptor i que acaba convertint-se en el més real de tots.

Amb aquesta història, Balzac va inspirar E. T. A. Hoffmann a *Salvator Rosa* i ha servit de manual a molts artistes, com Cézanne.

Cal destacar que *L'obra mestra inconnue* va ser il·lustrada amb gravats per Pablo Picasso en la versió que Vollard va editar el 1931. Gran part d'aquests gravats fan referències a altres obres o històries; per exemple, hi ha un dibuix molt similar a *El retrat ovul* d'Edgar Poe, i un dels gravats sembla representar la relació entre Picasso i Marie-Thérèse Walter.

6.3. “Els funerals de Balzac”

“Els funerals de Balzac” és el títol de l'escrit que Victor Hugo va fer quan Balzac va morir i apareix en forma d'epíleg a *Sarrasine i altres narracions*.

En aquest text, Victor Hugo explica qui era Balzac: «un home de talent» i «un home de geni». També parla de com de meravellosa n'era, la seva obra: «Registra el vici, analitza la passió. Escruta i sondeja l'home, l'ànima, el cor, les entranyes, el cervell, l'abisme que cadascú porta dintre» (Hugo 2007: 168).

Aquesta és l'obra que deixa, «una obra elevada i sòlida, robusta abundància de fonaments de granit, obra monumental dalt de la qual resplendirà a partir d'ara el seu renom. Els grans homes fan el seu propi pedestal; el futur s'encarrega de l'estàtua» (Hugo 2007: 168).

7. Conclusions

Abans d'endinsar-nos en aquest projecte, Honoré de Balzac era un autor desconegut per a nosaltres. Evidentment, n'havíem sentit a parlar, però mai no ens havia cridat l'atenció. Això és degut al fet que no ens havien explicat en què consistia la seva obra. Ara, que la coneixem prou bé, tenim la sensació que se l'estudia molt poc, tant a l'escola com a la universitat. En la nostra opinió, tots els nens i nenes, adolescents i adults haurien de conèixer la magnífica feina d'aquest escriptor.

El nostre objectiu en iniciar aquest treball era descobrir la influència que ha tingut en la literatura catalana un dels autors francesos més emblemàtics del segle XIX. Creiem que el resultat és ben positiu, atès que no només hem pogut estudiar amb profunditat aquest escriptor, sinó també grans autors i traductors nascuts a Catalunya, que han ajudat a enriquir la llengua i la cultura catalanes amb les seves obres i traduccions.

A mesura que profunditzàvem la recerca, cada vegada estàvem més convençuts que el brillant projecte de Balzac és una idea única. Tan única, que *La Comèdia humana* ha inspirat autors de tot el món i molts dels seus títols han estat traduïts a nombroses llengües: només en territori català, se n'ha publicat més de trenta obres, algunes de les quals s'han editat múltiples vegades, gràcies a la tasca de més de trenta traductors i de gairebé una vintena d'editorials.

Els resultats de la recerca ens indiquen, doncs, el patró que s'ha seguit al llarg de la història a l'hora de publicar les seves obres. Tal com s'ha pogut comprovar en l'apartat «Períodes de les traduccions», podem distingir diferents etapes: el període de l'avantguerra, en què van predominar corrents com el noucentisme i el modernisme; la Guerra Civil i la llarga dictadura, al llarg de les quals el català va patir les conseqüències de la repressió franquista; el postfranquisme, un període d'expansió literària i de consolidació de la figura del traductor; i, finalment, el segle XXI, que es caracteritza per la internacionalització del mercat literari català.

Així mateix, hem constatat que determinades editorials han mostrat un gran interès a traduir Honoré de Balzac, moltes de les quals en van promoure les traduccions des de bon principi: destaquen Proa, que n'ha editat un total de cinc títols, tres durant l'avantguerra i dos al segle XXI, i Edicions de 1984, que n'ha arribat a publicar deu en disset anys.

Finalment, hi ha traductors que s'han encarregat de traslladar més d'un llibre de Balzac. És el cas de Maria Bohigas, que n'ha traduït dos per a Proa, i d'Anna Casassas,

que n'ha traduït cinc en setze anys, per a tres editorials diferents: Quaderns Crema, Edicions de 1984 i Alpha.

També sobresurt la tasca d'alguns autors que, tot i que només en van traduir un títol, ho van fer en un moment decisiu en la història de Catalunya. Per exemple, Salvador Vilaregut i Josep Navarro i Costabella, que van traslladar Balzac en ple modernisme, i Maria Aurèlia Capmany, que va traduir *L'última encarnació de Vautrin* durant el final del franquisme, moment en què la recuperació del català era primordial.

En resum, fer una recerca de les traduccions de Balzac ha estat una activitat llarga i complexa, però estem satisfets de l'aprenentatge i dels resultats. Ara som conscients del gran paper que aquest autor ha tingut en la literatura universal, i sobretot de la importància que ha tingut en la cultura catalana. És per aquest motiu que caldria aprofundir-hi més, en els diversos aspectes tractats en el treball i en altres de nous, com també se n'hauria d'investigar a fons l'impacte arreu del món. Així doncs, podem concloure que encara queda un llarg camí per a recórrer.

8. Bibliografia

8.1. Corpus

- Balzac, Honoré de. *La pau de casa (Costums parisenques del Primer Imperi)*. Traducció d'Agustí Esclasans. Valls: Castells, 1924.
- Balzac, Honoré de. *El lliri de la vall*. Traducció d'Alfons Maseras. Badalona: Proa, 1929.
- Balzac, Honoré de. *El coronel Chabert*. Traducció de Domènec Guansé. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1929.
- Balzac, Honoré de. *La Quimeta maca*. Traducció de Salvador Vilaregut. Barcelona: Bonavia, 1929.
- Balzac, Honoré de. *Eugénie Grandet*. Traducció de Josep Navarro i Costabella. Badalona: Proa, 1931.
- Balzac, Honoré de. *La pell de xagrí*. Traducció de Ramon Vinyes. Badalona: Proa, 1933.
- Balzac, Honoré de. *El rector de Tours*. Traducció de Lluís Palazon. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1934.
- Balzac, Honoré de. *L'última encarnació de Vautrin*. Traducció de Maria Aurèlia Capmany. Barcelona: Nova Terra, 1972.
- Balzac, Honoré de. *Les il·lusions perdudes*. Traducció de Jaume Fuster. Barcelona: Edicions 62, 1982.
- Balzac, Honoré de. *La dona de trenta anys*. Traducció de Joan Valls i Royo. Barcelona: Laia, 1984.
- Balzac, Honoré de. *L'obra mestra inconeguda*. Traducció de Josep Palau i Fabre. Barcelona: Edicions del Mall, 1986.
- Balzac, Honoré de. *Melmoth reconciliat*. Traducció de Xavier Pericay i Manel Pla. Barcelona: Técnicos Editoriales y Consultores, 1990.
- Balzac, Honoré de. *El pare Goriot*. Traducció de Maria Rosa Vallribera. Barcelona: Edicions de 1984, 1992.

- Balzac, Honoré de. *L'obra mestra desconeguda*. Traducció de Manel Ollé. Barcelona: Quaderns Crema, 1997.
- Balzac, Honoré de. *La vendetta*. Traducció de Jaume Costa i Gabriele Woith. Barcelona: Edicions de 1984, 1998.
- Balzac, Honoré de. *La dona de trenta anys*. Traducció d'Anna Casassas. Barcelona: Quaderns Crema, 1999.
- Balzac, Honoré de. *La casa del gat que piloteja*. Traducció de Jaume Costa i Gabriele Woith. Barcelona: Edicions de 1984, 2001.
- Balzac, Honoré de. *El vell Goriot*. Traducció de Maria Bohigas. Badalona: Proa, 2001.
- Balzac, Honoré de. *Ferragus*. Traducció de Ferran Esteve. Barcelona: Edicions de 1984, 2003.
- Balzac, Honoré de. *El cosí Pons*. Traducció d'Anna Casassas. Barcelona: Edicions de 1984, 2003.
- Balzac, Honoré de. *Sarrasine i altres narracions*. Traducció de Melcior Comes. Mallorca: Ensiola, 2007.
- Balzac, Honoré de. *Sarrasine*. Traducció de Jaume Costa. Barcelona: Edicions de 1984, 2007.
- Balzac, Honoré de. *Il·lusions perdudes*. Traducció de Maria Bohigas. Badalona: Proa, 2008.
- Balzac, Honoré de. *La noia dels ulls d'or*. Traducció de Jordi Raventós. Barcelona: Edicions de 1984, 2009.
- Balzac, Honoré de. *Un assumpte tenebrós*. Traducció de Melcior Comes. Mallorca: Ensiola, 2010.
- Balzac, Honoré de. *Contes drolàtics*. Traducció de Jaume Ortola i Font. Barcelona: Riurau, 2010.

- Balzac, Honoré de. *Esplendors i misèries de les cortesanes*. Traducció de Núria Petit. Barcelona: Destino, 2010.
- Balzac, Honoré de. *El coronel Chabert*. Traducció de Josep Maria Muñoz. Barcelona: L'Avenç, 2012.
- Balzac, Honoré de. *La incapacitació*. Traducció d'Anna Casassas. Barcelona: Alpha, 2012.
- Balzac, Honoré de. *La recerca de l'Absolut: estudis filosòfics*. Traducció de Melcior Comes. Mallorca: Ensiola, 2012.
- Balzac, Honoré de. *El gabinet dels antics*. Traducció d'Anna Casassas. Barcelona: Edicions de 1984, 2013.
- Balzac, Honoré de. *La dona abandonada i La falsa amant*. Traducció d'Anna Casassas. Barcelona: Edicions de 1984, 2015.
- Balzac, Honoré de. *L'hostal vermell*. Traducció de Josep Maria Muñoz. Barcelona: L'Avenç, 2015.
- Balzac, Honoré de. *Gobseck: l'usurer*. Traducció de Marta Marfany Simó. Mallorca: Quid Pro Quo, 2019.

8.2. Bibliografia consultada

- Abella, Anna. “Manguel i Cocteau inauguran Quid Pro Quo”. *El Periódico* (28 febrer 2018). <https://www.elperiodico.com/es/ocio-y-cultura/20180321/quid-pro-quo-nuea-editorial-gall-editor-6706173> [Consulta: 30 desembre 2019.]
- Altès, Pere. “L’Indaleci Castells que no vaig conèixer”. *Quaderns de Vilaniu*, 48 (2005), p. 5-6.

- Anoll, Lúdia. “De la adaptació a la inspiració: *Paméla Giraud* de Honoré de Balzac”. *Traducció y adaptació cultural: España-Francia*. Donaire, Mª Luisa; Lafarga, Francisco. Oviedo: Universidad de Oviedo, 1991, p. 211-219.
<https://dialnet.unirioja.es/>. [Consulta: 21 gener 2020.]
- Bacardí, Montserrat. “La traducció del castellà al català al segle xx. Esbós d’una història accidentada”. *Visat*, 9 (2010).
- Bacardí, Montserrat. *La traducció catalana sota el franquisme*. Lleida: Punctum, 2012.
- Bacardí, Montserrat. [n.d.] *La traducció en la cultura catalana*. Universitat Oberta de Catalunya. [Consulta: 22 novembre 2019.]
- Bacardí, Montserrat; Godayol, Pilar. *Diccionari de la traducció catalana*. Barcelona: Eumo, 2011.
- Bertral, Xavier. “159 llibres de 42 editorials s’han traduït al català el 2017 amb el suport del departament de Cultura”. *Ara* (28 febrer 2018).
https://llegim.ara.cat/actualitat/llibres-editorials-traduit-departament-Cultura_0_1969603278.html [Consulta: 27 novembre 2019.]
- Carbó, Elisabet. “Traduccions al català d’Honoré de Balzac”. *Visat* [n.d.].
<http://www.visat.cat/literatura-universal-catala/cat/traduccions-catala/176/0/0/honore-de-balzac.html>. [Consulta: 25 setembre 2019.]
- Castellanos, Jordi. “Modernisme i nacionalisme”. *Els Marges*, 100 (2013), p. 12-26.
- Castellanos, Jordi. “Les traduccions a Catalunya”. *Ponències Galeusca*, 2002.
- Chumillas, Jordi. “L’edició de traduccions literàries al català durant la primera dictadura del s. xx”. *Anuari Verdaguier*, 17 (2009), p. 201-214.
- Crexell, Joan. *El llibre a Catalunya durant la Guerra Civil*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1990.
- Didier, Pilar. “La revista *Destino* (1937-1939) y la cuestión de la catalanidad”. *Centros y Periferias* [n.d.], p. 207-218.

- “Edicions 62: cinquanta anys en xifres”. *VilaWeb* (7 juny 2012).
<https://www.vilaweb.cat/noticia/4017989/20120607/edicions-62-cinquanta-anys-xifres.html> [Consulta: 11 desembre 2019.]
- Els llibres de l’Avenç. “Catàleg”. *L’Avenç* (2019).
<http://www.elsllibresdelavenc.cat/?cat=9> [Consulta: 12 desembre 2019.]
- Ensiola. “Llibres”. *Ensiola Editorial* (2019). <http://www.ensiola.cat/category/llibres/>
 [Consulta: 11 desembre 2019.]
- Ensiola. “Sarrasine i altres narracions”. *Ensiola Editorial* (2013).
<http://www.ensiola.cat/sarrasine-i-altres-narracions/> [Consulta: 5 febrer 2020.]
- Ensiola. “Un assumpte tenebrós”. *Ensiola Editorial* (2013). <http://www.ensiola.cat/un-assumpte-tenebros/> [Consulta: 5 febrer 2020.]
- Ensiola. “La recerca de l’Absolut”. *Ensiola Editorial* (2013). <http://www.ensiola.cat/la-recerca-de-labsolut/> [Consulta: 5 febrer 2020.]
- Gallén, Enric. “La recepció del teatre francès en les col·leccions catalanes de preguerra (1918-1938)”. *Teatro y Traducción*. Dengler, Roberto; Lafarga, Francisco. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, 1995, p. 193-204.
<https://dialnet.unirioja.es/> [Consulta: 27 desembre 2019.]
- Graña, Isabel. “Maria Aurèlia Capmany”. *Visat*, 18 (2014).
- Grupo Planeta. “Premios”. *Planeta de Libros* (2019).
<https://www.planetadelibros.com/editorial/ediciones-destino/premios/7>
 [Consulta: 9 desembre 2019.]
- “Jaume Fuster 1945-1998”. *Associació d’Escriptors en Llengua Catalana* [n.d.].
<https://www.escriptors.cat/autors/fusterja/biografia-jaume-fuster> [Consulta: 30 gener 2020.]
- Llanas, Manuel. *L’edició a Catalunya: el segle XX (fins a 1939)*. Barcelona: Gremi d’Editors de Catalunya, 2005.

- Llanas, Manuel. *L'edició a Catalunya: el segle xx (1939-1975)*. Barcelona: Gremi d'Editors de Catalunya, 2006.
- Llanas, Manuel. *L'edició a Catalunya: el segle xx (els darrers trenta anys)*. Barcelona: Gremi d'Editors de Catalunya, 2007.
- Marfany, Marta. “Marta Marfany”. *Visat*, 17 (2014).
- Maria Muñoz, Josep. “Josep Maria Muñoz”. *Visat*, 12 (2011).
- Mengual, Josep. *A dos tintas. Josep Janés, poeta y editor*. Barcelona: Debate, 2013.
- Molla, Guillem. “Domènec Guansé 1894-1978”. *Associació d'Escriptors en Llengua Catalana* [n.d.]. <https://www.escriptors.cat/autors/guansed/obra/al-catala> [Consulta: 7 octubre 2019.]
- Murgades, Josep. “Apunt sobre noucentisme i traducció”. *Els Marges*, 50 (1994), p. 92-96.
- “Neix una nova editorial a les Balears”. *VilaWeb* (16 abril 2004). <https://www.vilaweb.cat/noticia/839478/20040416/neix-nova-editorial-balears.html> [Consulta: 11 desembre 2019.]
- Ollé, Manel. “Manel Ollé”. *Visat*, 8 (2009).
- “Otra carrera literaria truncada por la guerra: Lluís Palazon i Beltran”. *Negritas y cursivas* (29 abril 2016). <https://negritasy cursivas.wordpress.com/2016/04/29/otra-carrera-literaria-truncada-por-la-guerra-lluis-palazon-i-beltran/> [Consulta: 30 gener 2020.]
- Páez-Camino, Feliciano; Llorente, Pilar. *Francia: II Imperio y III República (hasta 1914)*. Madrid: Akal, 1986.
- Petites Editorials. “Riurau Editors”. *Foment de les Arts i el Disseny* [n.d.]. <http://fad.cat/petitseditors/2009/12/riurau-editors/> [Consulta: 13 desembre 2019.]
- Pinyol, Ramon. “Contribució a l'estudi de la col·lecció «La Novel·la Estrangera»”. *Quaderns. Revista de Traducció*, 8 (2002), p. 29-40.

- Preckler, Ana María. *Historia del arte universal de los siglos XIX y XX*. Madrid: Complutense, 2009.
- Quid Pro Quo. “L’Editorial”. *Quid Pro Quo Edicions* (2019). <https://www.quidproquoedicions.cat/l-editorial/> [Consulta: 13 desembre 2019.]
- Rausell, Eva. “Honoré de Balzac: *La obra maestra desconocida*”. La Activa Minoria (2015). <https://laactivaminoria.org/2015/01/13/honore-de-balzac-la-obra-maestra-desconocida/> [Consulta: 30 gener 2020.]
- Raventós, Jordi. “Jordi Raventós”. *Visat*, 13 (2012).
- Riurau. “Qui som”. *Riurau Editors* (2019). <https://www.riuraueditors.cat/web/content/7-qui-som> [Consulta: 13 desembre 2019.]
- Robb, Graham. *Balzac: A Life*. Nova York: W. W. Norton & Company, 1994.
- Rodríguez, Ruth. “Balzac, ¿Evolución política o un político calculador?”. *Thélème*, 23 (2007), p. 149-156.
- Sala-Sanahuja, Joaquim. “Edicions del Mall: una política de traduccions”. *Quaderns. Revista de Traducció*, 24 (2017), p. 25-34.
- Sellent, Joan. “La traducció literària en català al segle XX: alguns títols representatius”. *Quaderns. Revista de Traducció*, 2 (1998), p. 23-32.
- Subiràs, Marçal. “Sobre Agustí Esclasans”. *Revista de Catalunya*, 160 (2001), p. 30-42. <https://dialnet.unirioja.es/> [Consulta: 28 gener 2020.]
- Vall, Josep. “Josep Navarro i Costabella”. *Memòria Esquerra* [n.d.]. <https://memoriaesquerra.cat/biografies/navarro-costabella-josep> [Consulta: 30 gener 2020.]
- Vallverdú, Francesc. “La traducció i la censura franquista: la meva experiència a Edicions 62”. *Quaderns. Revista de Traducció*, 20 (2013), p. 9-16.
- Zweig, Stefan. *Balzac: La novela de una vida*. Barcelona: Paidós, 2005.